

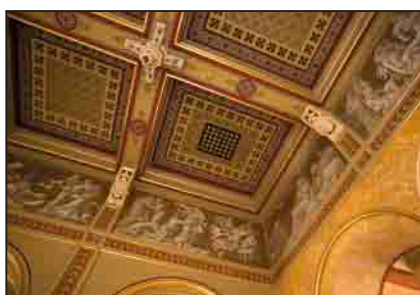
BUDAPEST

A VÁROSLAKÓK FOLYÓIRATA

2015/1

Sebestyén László felvétele

TARTALOM

◀ HAJNAL Újévi evolúció	2
<i>Horváth Júlia Borbála</i>	
TÁRGYESET Csengőnégyes	4
<i>Buza Péter</i>	
ÖTVEN ÉV Az önkéntes rendőr	6
<i>Csontó Sándor</i>	
◀ Polgárléptékű villák mindentudó mestere	8
<i>Asztalos István</i>	
TÉGLARÓL TÉGLÁRA Az óbudai Viktória	11
<i>Kádár József</i>	
Simplicissimus Budapestje	14
FÉNYIRDA ◀ Titkos udvarok	16
<i>Sebestyén László fotósorozata</i>	
TREFORT-KERT Emlékhely – személyes közelségben	18
<i>Somogyi Krisztina</i>	
◀ Tündérek és kísértetek a palotában	22
<i>Holló Szilvia Andrea</i>	
ÉTKEZÉSI ÍRÓ Indulásnak ennyi	25
<i>Jolsvai András</i>	
AELIA SABINÁHOZ	26
<i>Czigány György</i>	
Angelo Soliman	26
◀ Szórakoztató Budapest-történet, oldalnézetben	26
<i>Török András</i>	
Áruhiány, drágaság, éhség	28
Rippl-Rónai és Maillol	28
◀ Stravinsky-maraton	29
Személtapáton, cseten	29
<i>Zappe László</i>	
A BUDAPEST 2014. évi tartalomjegyzéke és mutatója	30
összeállította: Sántháné Antal Sára	

BUDAPEST politikájában – a rá vonatkozó politikában – legeslegújabbban talán épülni kezd valami jobb. A legutóbbi választás szklerotizos szabályrendszerének köszönhetően (?) előbb a mélybe zuhant minden remény, hogy újra egyesül a város, ám mintha körvonalazódna immár a NYER. A Nyögvoenyelős Együttműködés Rendszere. Akinek az, hogy nyögvoenyelős, kevés volna, tehetetlenségében elvesztette a mértéket. Nem csiszolt az a szűk másfél évszázad – amióta egyáltalán megszületett a város – egy síklapnyit se a gondolkodásán (hát még hogy gyémántszilárd-szép-hiteles lenne, a megkívánt ötvennyolc fazettával).

Budapestet majd százötven éve – változatos módszerekkel, változó magyarázatokkal, megfontolásokból és indulatokkal – egyre csak babrálják. Urak, elvtársak, zemberek. azok, akiknek megadta a jogot a társadalom, hogy döntsön helyettük, a kezdet kezdetén és aztán úgy hetven évig azt látták helyesnek, ha olyan rendszert alakítanak ki, amely minden részletében igazodik a legfőbb hatalomhoz. Továbbá amelyben megkülönböztetett szerephez juthatnak a vagyonukkal kiválók. Működött is a dolog – messziről nézve (boldog békeidők) sikeresen –, amíg a Királyi Együttműködés Rendszere alól ki nem húzta a sámlit a történelem. Hogy pár évtizedes intermezzo után, Rákosi országglása idején, a mindent felforgató nagypolitika (a múltat végképp eltöröljük) maradéktalanul szétbabrálja azt a régi világot.

A Kommunista Együttműködés Rendszerében nem osztottak lapot se szegénynek, se gazdagnak, de osztottak a kiváltságosoknak. Mert ki vitatná, hogy az élcsapatnak is van éle. Akik pedig ott menetelnek, diktálhatják az ütemet, az irányt. A közigazgatás átbabrálása a politika egykezebe adta a parancsnoklás jogát. Miközben háromszorosára nőtt a város. Megoldhatatlan problémák elé állítva az élet lehető komfortjéért küzdőket. Hogyan homogenizálhatnák a falusias külső kerületek és a száz éve igazi nagyvárosi életet élő belsők közviszonyait? Most is látni, nem sikerült.

Budapesttel minden kurzusváltás kibabráll. 1989 világra hozta a szuperlatívuszokban megszabtalt Vértörpfi Együttműködés Rendszerét (VER). A politika áterőltette azt a modellt, ami ugyan európai s szimpatikus önkormányzást ígért, de a gyakorlatban kiskirályságokra hasítottta szét a civitast. 1990 óta, s különösen azt követően, hogy minden politikai erő megtalálta a maga szemétdombját, ahol ő (lehet) az egyedüli úr, senkinek se volt többé semmiféle ingerenciája, hogy változtasson a város újra átrendezett státusán.

Az, hogy városunk mostanra üres áruvédjegy lett – védelem és áru nélkül –, a folyamatot, ami ide vezetett, a 2014-ben újra megváltozott választási rendszer tetőzte be. Erős demagógiával lehet persze még most is azt mondani, hogy nemcsak a huszonhárom kerület, hanem a huszonnegyedik is önkormányzat. De üres a szó, ha tartalmából szinte minden hiányzik – eltekintve a főpolgármesteri vétőjog hervadt fügefalevelétől.

Bevégeztetett.

Vagy mégsem?

Az első hasadások megjelentek Darth Vader felleghajtó köpenyén. És jól látszik: mindkét keze a nadrágzsebében. Hogy ebből bármi következtetést levonhatunk-e, már ami legendás fénykardjának újravillanását illeti? Nem tudni. Ám azt igen, hogy Budapest szembeállítás a vidékkel, településgyűrűjének Budapesttel a legnagyobb ostobaság, amit csak feltálalhat a vékonyeszű politika. Hiszen amikor Budapesttel kibabrállnak, azt nem csak a város polgára szenved meg, de kétszer ekkora lélekszámú agglomerációja s háromszor ennyi rendszeres ide-s innen utazója is. Szinte fél Magyarország!

S a kiskirályok meg a csapataik, párt ide vagy oda, néhány ütemnyi időre végre egyszer már kórusba szerveződtek. Az ostoba állami útvám ellen emeltek szót. Szövetségben. Igaz, gyorsan abba is hagyták. S kapott egy év haladékot saját hübriszének foglyától a király is. Mégis megmutattak együtt valamit abból – néhány napig ki is tartottak mellette – amit joggal-okkal várna el tőlük az egyváros: Budapest.

Talán megértik majd lassan-óvatosan azt is, hiába szép itt a frizura, ha ott üszkösödik a láb. Hogy nem fognak tudni uralkodni pártos arcvonásaikon, ha korog-csikor alább a has. Ha szétesik minden, ami csak együtt lehet értelmes egész. Jön a tél, üres sok ezer lakás. Ezeknek az utca az otthona. Összedőlnek évről évre szegényedő örökségünk megcsontkított, pusztuló falai. Esztendőkre félbeszakadt fejlesztések, üres telkek mindenütt: szaporodó autóparkolók a lebontott házak helyén. Vak portálok viczorognak a város fútcaín.

Új év botlott ránk. Illúziók nélkül zörgő báb marad, nem lesz szerény káposztalepke se a remény. Kívánjunk hát egymásnak a köz javára szövetkező, hiteles várospolitikusokat! S ne (csak) Kispest, Zugló, Belváros, Angyalföld, Hegyvidék, Újbuda. Remélhessen végre magának városatyákat (ha nyögve nyelik is, amit napról napra vállalni volna a dolguk) közös otthonunk is, BUDAPEST!

BUDAPEST

a városlakók folyóirata
Pro Cultura Urbis díj 2007

XXXVIII. évfolyam, 1. szám
megjelenik minden hónap 15-én

Alapítva: 1945

I–III. évfolyam: 1945–1947
szerkesztő:

Némethy Károly, Lestyán Sándor
IV–XXVI. évfolyam, 1966–1988
szerkesztő:

Mesterházi Lajos, Fekete Gyula,
Vargha Balázs, Jávör Ottó, Szabó János

Főszerkesztő:

Buza Péter

Olvasószerkesztő:

Saly Noémi

Szerkesztőbizottság:

**Angelus Róbert, Buza Péter, Csontó Sándor,
Deme Péter, Hidvégi Violetta,
Kirschner Péter, Mezei Gábor,
N. Kósa Judit (kultúra), Saly Noémi,
Sándor P. Tibor (archív fotó),
Sebestyén László (fotó),
Török András (Simplicissimus Budapestje),
Zeke Gyula**

A BUDAPEST facebook oldalának
szerkesztője:
Vadász Ágnes

A szerkesztés műhelye
a Nagy Budapest Törzsasztal

A szerkesztőség levelezési címe:
1037 Budapest, Vörösvári út 119-121.
E-mail: szerk@budapestfolyoirat.hu
Web: <http://www.budapestfolyoirat.hu>

Kiadja:

Press Xpress

Felelős kiadó: Dr. Dávid Ferenc
1037 Budapest, Vörösvári út 119-121.
Telefon: 577-6300, fax: 323-0103

Lapigazgató:

Fabók Dávid

Terjesztés:

HÍRVILÁG Press Kft.

Telefon és fax: 411-0491
hirvilag.press@hirvilagpress.com

A folyóirat megjelenését
az NKA támogatja

Nyomdai munka:

Pharma Press Kft.

1037 Budapest, Vörösvári út 119-121.
telefon: 577-6300, fax: 323-0103

ISSN: 1785-590x

Nyilvántartási szám: 2.2.4/237/2004

A borítón:

Újévi evolúció

(2. oldal)

A hátsó borítón:

Tündérek és kísértetek a palotában
(22. oldal)

HAJNAL

Újévi evolúció

szöveg: Horváth Júlia Borbála, fotó: Sebestyén László

A dicséret nehéz mesterség. Ritkán hallani olyat, hogy valami szép és jó volt, vagy ha igen, egy gonosz kis szócska, a de mérgezi a lelkesedést. Újév hajnala különösen kényes időszak, mert a babona szerint, ahogyan kezdődik az év, ugyanúgy folytatódik. Az eseményeket legalábbis idegeskedés előzi meg: hol, kivel és hogyan töltődjek az év legtutibb éjszakája, egyben kezdődjek a legelső. Egyesek – lesz, ami lesz –, nekiindulnak az utcának, tehetősebb népek színházban, vendéglőben, wellnessben ejtőznek át az óból az újba, másokra munka közben, szinte észrevétlenül virrad az újrakezés hajnala. A gondos szervezés ellenére mindig akad rossz ómen; egy, csak egy legény boldog felhőtlenül.

Metsző szél borzolja a kedvet, tizennégyről tizenötre virrad. Figyelmeztetés nélkül, hirtelen támadott a fagy, előtte tavaszias karácsonyfák énekeltek a nyitva felejtett ablakokban. Szilveszter éjszakára azonban bekeményített az idő, prêmes sapka, sál asszisztál a túléléshez, kelendő kellék utcán át a paprikás forralt bor. „Megadja a színét, kóstolja meg...” – kelleti terméket a szabadtéri árus, amúgy legényesen, ingujjban állja a mínuszokat. Átmenő forgalomra számított, s úgy is lett: a népek szívesebben maradtak otthon, vagy amint lehetett, iszkoltak fedett helyre. „Nem érdemes reggelig nyitva tartani, odahaza vár a láb- és lélekmelegítő, na, meg az asszony is már nagyon...” Azzal fáradtan lehúzza a redőnyt, elsején délelőtt bontás, előtte söpörni rontás, a szerencsének is meg kell adni az esélyt, hogy kiszemelje áldozatát.

A jó nevű vendéglőben már a búcsúzkodásnál tartanak. Illendően megvárták a röpkére sikerült Himnuszot és a tombolai fődíjat, a pirosra roppantott malacot. Szerencsére a szomszéd asztaltársaság nyerte el, így nincs szükség logisztikust hívni a hasznosításhoz. „Annál már csak egy élő dísznő lett volna rosszabb...” sóhajt az asztal- és családfő. Egész este szeretne volna elkapni a híres emberek pillantását, de azok láthatatlan burokkal vonták körbe magukat. Legalábbis az utolsó fél óráig, amikor Híresnének táncolni akadt kedve, s annak Híres egyáltalában nem örült. De az csak a kisebbik baj lett volna, viszont felesége egy vadidegen, klikken kívüli férfival kívánt parkettre vonulni. „Szabad?” – lendült ellentámadásba Híres, és válaszképpen szintén egy vad, és idegen nőt próbált táncba vinni, ami persze a Híresnének nem tetszett: „Nem érdekel, hogy mindenki bennünket néz...” – szólalt meg két teljes üveg pezsgő az ő hangján, és ezután kezdődött a heveny csomagolás: „Indulunk, baby!” – zárul a vita, és Híresné epedve néz a lehetőség után. „Otthon számolunk!” – sziszegi, és a társaság közeli tagjai sokat adnának a rövid bepillantásért; hát még a távolabbiak...

A pincérek gyorsreagálású leszedésbe kezdenek, pohár koccan tányérral, saftos zsírt húzva a rúzsolt mellé. „Tavaly verekedés is volt...” – emlékezik Feri, ő a legtapasztaltabb, nemhiába választották teremfőnöknek, és meséli tovább a részleteket, nem mellőzve a pontos tulajdonneveket. „Na, elég a pletykálgodásból, Ferenc, kasszát kérek, minél hamarabb!” – a főnökszszony szétcsap közöttük. „Reggelihez terítetek, a perui csoport korán szeretne enni!” A fiúk szót fogadnak, a lányok megigazít-

ják sminkjüket, és nyájasan a pénztárgéphez kísérik a vendéget; sose lehet tudni... Résre nyílik a kapu, mire betör a makacs zord front, alacsonyan szállnak a számlák és az étlapok. „C'est la vie...” A dizőz fejébe húzott kalappal távozik, őt sem szabad fölismerni, mert hogy néz az ki, hogy finandális okokból ez estén is szórakoztatnia kell, nem pedig beülhetni a díszpályába, s kényesen kritizálgatni a műsort. Ahelyett marokra kapja a gitártokot, a másik kezében két állvánnyal egyensúlyoz a tizenéves, közepesen karbantartott automobil irányába.

Sokat szenvedett füllel érzékeli, hogy az idei, az újrakezdések, ámde fenntartható fogadalmak éjszakája: „Híznom kell!” „Abbahagyom a nyelvtanulást!” „Minden pénzemet szórakozásra költöm!” „Nem köszönök többé a szomszédnak!” „Jól érzem magam!” És hasonló lázadó gondolatok, melyeket földi halandó sanyarúságba sanyodott életében alig is képes felfogni. A Bundás család is túl van a nehezén, éppen vendégségből hazafelé tartanak, vacogva kászálódnak ki az autóból, amikor Bundásné bosszankodva észleli, hogy elfelejtette visszahúzni a cserecipőt. A telefon után nyúl: „Csókollak drága Mimim, nálatok hagytam a csizmámat...”

„Ne aggódj, kedvesem, megőrizzük, amíg legközelebb jöttök...”

„Féltem, hogy már lefeküdtetek aludni...” „Attól ne tarts, éppen ordítózunk egymással, ki hol takarítson...”

Röviden elköszönnek, húsz perc körözés után parkolóhely is kerül, Bundásné első újévi megpróbáltatása tülltalpú topánban tükörjégen tipegni.

„Segíts már!” – reccsen az urára, akinek tüdőtágulása és szívzsugorodása révén elég a maga baja, és szuszogva igyekszik használható levegőhöz jutni. Bundásné elterül a földön, belemerül a puha szeméthalmazba; szakadt trombitadudák között mocskos nejlonzacskók ölelik körül a testét, a hajába elázott konfetti keveredik; végül megdicsőülve felül, a feje fölött kipattan egy megkésett szilveszteri tűzijáték.

Magányos lánycsoport a kapualjból szemlélődik, alaposan befészkeltek magukat, ha a fene fenét eszik, sem mozdulnak. Ráérősen rágyújt az egyik, füstölög magában a másik: „Nem tetszem az exemnek...” A többiek meredten néznek az arcába, mi nem tetszhet rajta: csillogó, puha haj, lágyan ívelt száj és hosszított pillák, találgatják, milyen lehet az a válogatós ex, majd összeállnak egy csoportképre, és kórusban ordítják: „So-ha nem te-szünk újévi fogadalmat, azért sem!” Miután egyetlen lehetőség marad, haladni a régi úton, és új pasi után nézni. Odébb akadna jelentkező, modern fiúcsoport az utolsókat robbantja, de roppant elfoglaltak, egész éjjel hajkurászták a sztorit: „Szedd a lábadd, öregfater!” Mellette kutya úr elszabadul, tudja, a nehéz kezdet után előbb-utóbb felderül az ég; „Gyepmester vagy házmester, ez itt a kérdés”.

Hatkor megérkeznek a nehézségek, belerottyantanak a mámorba: „Itt vagyunk, ragyogunk, ránk lehet számítani, bármikor is”. A műszaki vezérgazgató-helyettes személyesen kiáll a fagyos hajnalba, és a korai derengéssel bevilágítva tájékoztatja a nagyérdemű híradósokat: „Társaságunk megkezdte a közterületek tisztítását, száz

köbméter szemétre számítunk.” Pusztázó zámorban tárt kapukkal várják a sittes autókat; ha esik, ha fúj, a szeméttől meg kell szabadulni. Számos forduló után a kocsik visszatérnek a belvárosba, a főnök teázási engedélyt ad. Sofőr apuka online kapcsolatot tart fenn elsőszilveszterező gyermekével, ez volt az elengedési feltétel, a szájber köldökzsinór: „Töltöd van?” Ördögien gyors pötyögtetés után érkezik válasz: „Minden oké papa, zúzmará nőtt a szemöldökökre, ugye nem bánod, ha még beugrunk a meibe melegedni?”

„Ritka a keleti szél...” – mormolja a plakátember, és összehúzza magát a papundekli alatt. Lötyög a teste benne, a vállá kissé megrogyott tőle. Este nyolckor öltözött be, aznap negyedszer; tizenhat órára bérelt őt a körúti gyros-sütő. „Napi ezeröttszáz, plusz étkezés, ünnepnapokon a duplájá. A főnök rendes...” Épp a portája előtt ácsorog, az ő hazájában már vagy hét órája elkongatták az éjfél, ugyanúgy, mint más napokon. Behívja a plakátembert, vizsgálgatja, kell-e neki legközelebb is ez az arc; fiatal, teherbíró, és állandóan mosolyog.

„Hodj ment üzlet?”

„Rengetegen voltak, és nagyon sokat ittunk!” A körülállóok bólogatnak, irigykednek, ők egész éjjel bent strázsáltak a zsírzsagban. A plakátember szélesre húzza száját, és mesél:

„Eljöttek a barátok, nagyanyám is, két hónapja nem járt az utcán, hozott pálinkát. Én még ennyi jókívánságot nem kaptam, életem legjobb szilvesztere volt!”

Hanyagok zsebre gyűri a gázsiját, sietve búcsúzik, és félreeső vigyorral belegázol a boldog újba. ●

TÁRGYESET

Csengőnégyes

szöveg: Buza Péter, fotó: Sebestyén László

Ők? Az apai nagyszüleim. Rákoscabai parasztok. Nagygazda pár, földdel, házakkal. Apám, *Tóth József*, 1902-ben született. Orvosnak tanult, sokszakmász orvos lett. Az öcsém szerint – ő is doktor – zseni volt. Már hozzá képest, mert neki már elég volt a gyógyításnak csak az egyik protokolljához értenie. Az OTI alkalmazta, elsősorban szülésként sztárolták. És természetesen idehaza, Csabán is dolgozott. Ebben a házban, ahol a húszas évek végén, amikor megvásárolta, kialakította a rendelőjét. A jelzőtáblán – ezen a majd száz évesen – négy ablak nyílt ki egy-egy számmal, ha megnyomták a hozzájuk tartozó egy-egy csengő valamelyikét. Az egyik a rendelő előterébe nyíló ajtó mellett, ehhez a berregésen kívül a 2-es számmal megírt ablakocská tartozott. Az 1-es számú a kaputól jelzett. A hármas a cselédet hívta a rendelőből. Hogy hozzon be hipermangánt, vagy kísérje ki a beteget. A negyedik gombot apám az ágya mellett nyomhatta meg, ha kávéért. Amíg meg nem itta, nem kelt fel.

Negyvenkettőtől minden rendben volt. Akkor behívták katonai szolgálatra, a Donkanyarba vezényelték. Szerencséjére kórházonaton jelölték ki az állomáshelyét. Amikor viszont az oroszok elfoglalták a szerelvényt, akiket még ott találtak, annak rendje és módja szerint beparancsolták egy hadifogolytáborba. Vége a kényelemnek. Még fűtés sincs. Mínusz harmincban. És akkor következett az újabb szerencsés felvonás. A város parancsnoka, ahová a tábor tartozott, orvost keresett. Szülésként. Mert komplikálnak ígérkezett a felesége vajúdása. – Van itt orvos? – hirdették ki a kérdést. Az apám persze jelentkezett. Hátha megmelegedhet egy kicsit. Azt persze tudta, ha valamit elront, netán – mert ikrek ígérkeztek – az egyik halva jön a világra, neki annyi. Biztos, hogy többet nem fog fázni. Mivel addigra túl volt háromezer szülészeti beavatkozáson, remélte azért erősen, túl lesz sikeresen ezen is. És felsírt a Misa is meg a Szerjözsa is! A városparancsnok

megölelte, megcsókolta, két vizes poharat teletöltött vodkával: Druzsba! Apám akkor már csontsovány volt, kiéhezett, amúgy se volt oda pláne a vodkáért, de mese nem volt, fenéki! Talán az az egy uborka segített, amit a boldog apa előtte beletuszkolt a szájába. Nem ájult el. Amikor aztán a kis Szerjözsa, a másodszületett öröme is meg kellett ismételnie a mutatványt, bizony elfeküdt a parancsnoki szállás padlóján. Baj több már nem esett. Lett meleg szobája akkortól, megélenkült, fölépült a praxisa, élt mint Tóth a Borovi erdőben.

Innentől pár évnyi filmszakadás következik. Soha nem mesélte el a családnak, hogyan került az orosz hadifogolytáborból amerikai fogságba. Mert hogy abból szabadult jó sokára, 1946-ban jött haza. Negyvennégy éves volt. Úgy gondolta, szép a legényélet – neki tényleg szép volt és hosszú, még ha ezt a négy esztendő ki is vonjuk belőle –, de ideje megházasodni. Volt jelölt, egy békéscsabai baptista lelkész leánya, akivel még a háború előtt ismerkedett meg a Tahiban évenként megrendezett sokezres országos gyermektáborban, ahová az OTI vezényelte ki, szolgáltra. Elindult hát Békéscsabára, elegánsan felöltözve, magabiztos határozottsággal. És mire jutott? Bent volt az egész ottani Kovács család már a marhavagonban, fejenként tíz kilóval a hátukon, kezükben. Lakosságcsere. Odavaló nagyapámnak az édesanyja tót

volt. Menniük kellett. A nyitott vagonajtón látta jól a papa, jön a Tóth doktor! Ismerték egymást, a háború előtt többször is lejárt udvarolni az apám az anyámnak. Lökögette a sötétség felé a családját, szegyen! Csak meg ne lássa őket! Elkésett. A doktor finoman meghajolt: Megkérem, bátyám, Jolika kezét. Leszálltak, hazamehettek. Megvolt hozzá akkortól a jog: a cseppet sem tót férjelölt. Noha Tóth persze.

Negyvenhétben születtem. Három-négy éves voltam, amikor elkezdtek az apámat piszkálni a vagyona miatt. Voltak földjei, házai, főleg az apja után, de a maga igyekezetéből is. Újra és újra lefoglaltak valamit, ilyenkor pár napra, hetekre el is vitte a fekete autót az Andrássy útra vagy Kistarcsára. Mikor hogy. A végén ez a ház és kert maradt a miénk csak, meg a félelem, hogy ezt is elveszik. Rendelő, három szoba, satöbbi. Azóta tudom, hogy én ehhez az épülethez soha sem fogok hozzányúlni. Mindennek úgy kell maradnia, amíg élek, ahogy az apám idejében láttam, láttuk, éltük. Sajnos, az ágyamnál nem tudok már csengetni a feleségemnek a kávémért, egyszer talán megpróbálnám, ha merném, hogy megtudjam, mi történik utána...

Mind a négy testvérem diplomás. Én is nekivágtam volna, de ehhez túl korán jöttem a világra. Mikor érettségiztem, még szigorú volt az osztályéberség. Öcsém, hú-

gom – hatvan éves volt az apám, amikor az ötödik gyereke megszületett –, a kádári konszolidáció korszakában jutott el addig a küszöb, amin én elboflottam. A Fazekasba jártam, kitűnőre érettségiztem. Kedvenc tárgyaim a fizika meg a biológia voltak. Apám biztatására, ő ehhez is értett, a fogorvosira kéredeztem volna. Ott ültünk srácok a felvételiztető szoba előtt. Izgultok? – kérdeztem. – Dehogy. Az apám szochazás. – És Te? – Ötvenhatban az apám megvédte az országot. Tőlem ugyan nem fognak kérdezni semmit. De tőlem kérdeztek. Azt mindjárt

először is, hogy tagja vagyok-e a Kommunista Ifjúsági Szövetségnek. Hát nem voltam. Pedig úttörő is szerettem volna lenni. De az se voltam. Apám szigorúan tartotta magát az elveihez. Észembe se jutott, hogy szembeszálljak vele. Akit mind az ötünknek magáznunk kellett. Aki nekem mindig azt mondta, mikor már nagyobbacska meg fél-felnőtt voltam: Józsi, ne legyenek ambícióid! Ne akarj érvényesülni! Ne gyűjts vagyont! Ne akard sokra vinni! Mindent elvehetnek, és akkor el is vesznek tőled. Hát én betartotam egész életemben a reguláit. ●

ÖTVEN ÉV

Az önkéntes rendőr ahol tud, segít, ahol nem akarják, ott is. (a nép ajkáról)

Az önkéntes rendőr

Csontó Sándor

Budapest egyik legforgalmasabb csomópontjánál állunk a Rákóczi úton, a Blaha Lujza tér sarkán, tovább, balra tartva következne a Klauzál utca torkolata. A csoportosulás mögött ekkor még áll a Nemzeti Színház (Népszínház). A helyszínről a háttérben kőlapokkal burkolt árkád-sor, felettük a falsíkból kiugró ablakfülkék, valamint a ma is meglévő rombusz alakú vitrinnyílás ad biztos támpontot. Éppen elsuhan a „bengálinak” nevezett

villamos, 60-as vagy 68-as, amely akkor még teljes hosszában szelte át a várost a Thököly, Rákóczi, Kossuth Lajos nyomvonalon, majd át az Erzsébet hídon Budára. (Zsigmond Gábor pontosítása nyomán.) Főszereplőnk egy kifogástalan eleganciával öltözött (legendás bőrkabát!) úr, fején vadászkalap, az orr alatt kefe bajusz, amely akár téves asszociációkra is okot adhatna. A jó kiállású férfi határozott, jobbos kézmozdulattal tartja vissza

a kereszteződésnél átkelni szándékozó, egyébként magától is türelmesen várakozó (avagy megjuhászodott) utcanépet. (A jelzőlámpák vajon elromlottak?) Bal felkarján az önkéntes rendőrök részére rendszeresített kék színű, fehér szegéllyel ellátott, 45 centi hosszú és 11 centi széles karszalag. Közepén két sorban fehér betűkkel „ÖNKÉNTES RENDŐR” felirat. (A csoportvezető jelzésére az önkéntes szó feletti, 6 centi hosszú, 1 centi széles, arany színű szalag szolgál.) Másik kezében a sportpályákról ismeretes éles hangú síp, amellyel az esetleges renitenskedőket fegyelmezhetné meg, már ha valaki ilyesmire vetemedne.

1965. január 16. Önkéntes rendőr állítja meg a gyalogosokat egy gyalogátkelő előtt

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa 1066/1955 sz. határozatában rendelte el az önkéntes rendőri csoportok szervezését, melyet a következő év februárjában hirdettek ki. Azaz hatvan éve. Az MTI felvétele ugyan ötven évvel ezelőtt készült – ez is egy évforduló: a tizedik, talán ezt ünnepli titokban a fotó –, de talán kellett is egy évtized ahhoz, hogy a látványt és a helyszínt ilyen rutinosan megszokja Pest és Buda.

Tehát 1955-ben látta úgy a rendre felettből kényesen ügyelő hatalom, hogy a már korábban rendszeresített, a helyszínen lakók köréből verbuvált körzeti megbízott jobban megismerheti ugyan a lakosságot és közvetlenül észlelheti a területén előforduló eseményeket, de ez nem elegendő. Ezért, s mert „egyre szorosabbá kell fűzni kapcsolatainkat a helyi dolgozók becsületes tömegével”, a „kapcsolat elmélyítésében” pedig az önkéntes rendőröknek kiemelt szerepük lehet, módot és lehetőséget kellett nyújtani azoknak, „akik állampolgári kötelességük tudatában aktívan kívántak bekapcsolódni a társadalmi tulajdon, a közbiztonság és a közrend védelméért folytatott harcba, [hogy] mint önkéntes rendőrök fejtsek ki tevékenységüket.” (A hivatalos iratokat Szalay Klára, a Rendőrmúzeum könyvtárosa bocsátotta rendelkezésünkre.)

A Kádár-rendszer sajátos rendvédelmi taktikájának része volt, hogy a karhatalmi feladatok végzésére 1957 elején összevonás és szervezeti egyszerűsítés útján létrehozták a BM Karhatalmat, emellett biztosítékként, az MSZMP fegyveres milíciájaként a Munkásőrséget is. A karhatalmi szervek létrehozásával párhuzamosan erősítették meg a rendőri szervezetet: 509 rendőrőrsöt működtettek, 1956. november 4-ét követően pedig újabb 106-ot telepítettek. Aztán a BMH 1957. augusztus 16-i 40. számú parancsával az egész országban kiépítették a körzeti megbízotti rendszert, úgyhogy a városokban 10 ezer, a községekben pedig 6-8 ezer lakosra még egy körzeti megbízottat is rendszeresítettek.

Nos, ebbe a körülmények között felépített struktúrába tagozódott be legkisebb fogaskerék-ként az önkéntes rendőrök szervezete. A rendőri szervekkel közösen, azoknak alárendelve részt vettek a közrend, a közbiztonság védelmében, a rendőri munka nyílt támogatásában, de ha a szükség úgy hozta, a tömegek megfélemlítése és az ellenzék féken tartása is feladataik közé tartozott. „Az ellenforradalmat követően hazánkban egymás után alakultak azok az önkéntes rendőri csoportok, amelyekben férfiak, munkások, falusi dolgozók, értelmiségiek vállalták a rendfenntartás nehéz feladatát. Havonta 16-20 órát is vállalva szabadidejükből.”

A felvételnélkor a kiválasztott köteles volt fogadalmat tenni, akár csak a kisdobosok és az úttörők. Többen közülük a besúgó hálózatot is „erősítették”. Személyük és csapatuk pusztán létevel, demonstratív ténykedésével jelentősen támogatta a szocialista rendszer működését, hozzájárult annak folyamatos belső legitimitásához. „Az önkéntes rendőr magát szolgálatba helyezheti, és ilyen esetben a hatósági közeget illető büntetőjogi védelemben részesül.”

A Magyar Népköztársaság Belügyminisztériumának parancsa 4/1976

III. 35. Az önkéntes segítők jogosultak:

- az irányító szerv felkérésére közreműködni a lakosság körében végzett oktató, felvilágosító és jogpropaganda munkában;
- az állampolgárokat felhívni a közrendet sértő magatartás abbahagyására;
- bűncselekmény elkövetésén tettenért személyeket elfogni és a legközelebbi rendőri, határőrizeti szervnek átadni;
- gépjárművet igénybevenni szökött bűnöző, hátsértesítő kézrekerítése, baleset áldozatának segítségnyújtása érdekében;
- a helyi tanácsi vagy rendőri szervekhez bekísérni azokat a személyeket, akik koruknál, állapotuknál fogva védelemre szorulnak;
- gyanúsán viselkedő vagy jogszértést elkövető személyt személyazonosságának igazolására felszólítani, az igazolás megtagadása esetén előállítani;
- bűncselekmény vagy szabálysértés esetén a járműveket megállítani, az okmányokat ellenőrizni;
- a közúti forgalomban részvevő járműveket megállítani, a jármű állapotának és berendezéseinek ellenőrzése céljából;
- szolgálatának teljesítése közben szolgálati célra vállalatok, hivatalok, intézmények és egyéb szervek telefonjait igénybevenni;
- a rend fenntartásához, illetve intézkedéséhez a katonai rendészeti szervek, járőrök segítségét kérni;
- a határsávbán tartózkodásra jogosító engedély érvényességéről meggyőződni;
- a határvizeken, folyókon, tavakon a víziközlekedés szabályait ellenőrizni, halászsokat, horgászokat igazolatlan, engedéllyel nem rendelkezőket a tevékenységük megszüntetésére felszólítani;
- kérelemmel, panasszal fordulni a Belügyminisztérium bármely szervéhez;

Fellapoztuk a Sztálinvárosi Hírlap 1959. május 26-i számát – köszönet érte *Lucza Tibornak* –, melyben az alábbi főcímek mellett: „Egyre kevesebb a hiánycikk”, „Az eladók jegyezzék fel a kívánságokat”, „Csökken a rövidital fogyasztás”, „Javul a zöldségellátás”, a jó tollú szerző felvázolja, hogyan is működik az önkéntes rendőr, és mi a feladata.

Hat civil ruhás, karszalagos férfi áll feszes vigyázban a rendőr százados előtt. Szolgálatlétre jelentkeznek. Végighallgatják az eligazító szavakat és elvonulnak, hogy a város különböző pontjain megkezdjék a szolgálatot. Önállóan vagy az ügyeletes rendőrráccsal járják az utcákat, tereket. Ügyelnek a

város közrendjére, éberen őrködnek a társadalmi tulajdon felett, intézkednek a város közlekedésrendészetében, fellépnek a köztisztasági és közegészségügyi szabálysértők ellen. Hasznos tevékenységet fejtenek ki a köztörvényi bűncselekmények, botrányokozások, az együttélési szabályok be nem tartása elleni küzdelemben. Után csellengő gyerekek, csavargó fiatakorúak, ittas emberek megfigyelmezése és még sok más apró-cseprőnek tűnő feladat tartozik szerteágazó hatáskörükbe.

A legtöbb baj az utcán, az úttesten játszó gyerekekkel van, mert amíg a játszótér csaknem teljesen néptelen, rollerekkel, kerékpárral, görkorcsolyákkal cikáznak állandó rémületben tartva az erre haladó gépjárművezetőket. Az önkéntes rendőr hazaküldi a „szabálysértőket”, vagy súlyosabb esetben hazavezeti, hogy a szülő tudomására hozza a történeteket. Sok család okul ebből, de többen köszönet helyett méltatlankodó „kirohanással” fogadják a jóindulatú figyelmeztetést.

Az önkiszolgáló üzletek is kedvelt vadászterületei a szülői felügyelet nélkül csellengő gyerekeknek. Izgalmas kalandnak ígérkezik egy szelet csokoládé elcsenése. Amikor *Sudár Lajos* tetten érte a 9 éves forma fiúcskát, a szülők szégyenkezéssel vegyes megrökönyödéssel vették tudomásul a fiuk ellen emelt vádat. Amint feltűnnek a karszalagos emberek a főtéren, megszeppenve rebbenek szét a pázsitról a gyerkőcök.

A piac téren népes csoport iddoggal a Vörös Csillag Tsz szomszédságában nyílt italkimérés előtt. Büfé – hirdeti a homlokzati felirat. A rendőrség szemé elől alaposan eldugott hely ez itt, kellemes környezet a mértéktelen italozásra hajlamos talponálló-látogatók számára. Egyelőre még nem észlelhető rendellenesség, azon kívül, hogy a kimérés mögött tornyosulnak az üres hordók és rekeszek, a garázdálkodók és az időjárás kénye-kedvének kitéve. Jegyzőkönyvbe kínáló hanyagság...

Sok ehhez hasonló – a kívülállóknak észrevétlennek tűnő – apróság felderítése fűződik az önkéntes rendőrök nevéhez. A munkájukról beszélnek maguk a tények és az erről tanúskodó jegyzőkönyvek. Kerékpártolvajok, üzemi szarkák tettenérése, szabálysértők, botrányokozók ártalmatlanná tétele igazolja. Nem egy esetben állítottak elő olyan gépjárművezetőt, aki nem törődve saját és mások testi épségével ittasan vett részt a közúti forgalomban.

Az önkéntes rendőrök „fénykora” szerencsére lejárt: szerepkörük egy részét a polgárok, más részét a közterületfelügyelők vették át. ●

Polgárléptékű villák mindentudó mestere

Asztalos István

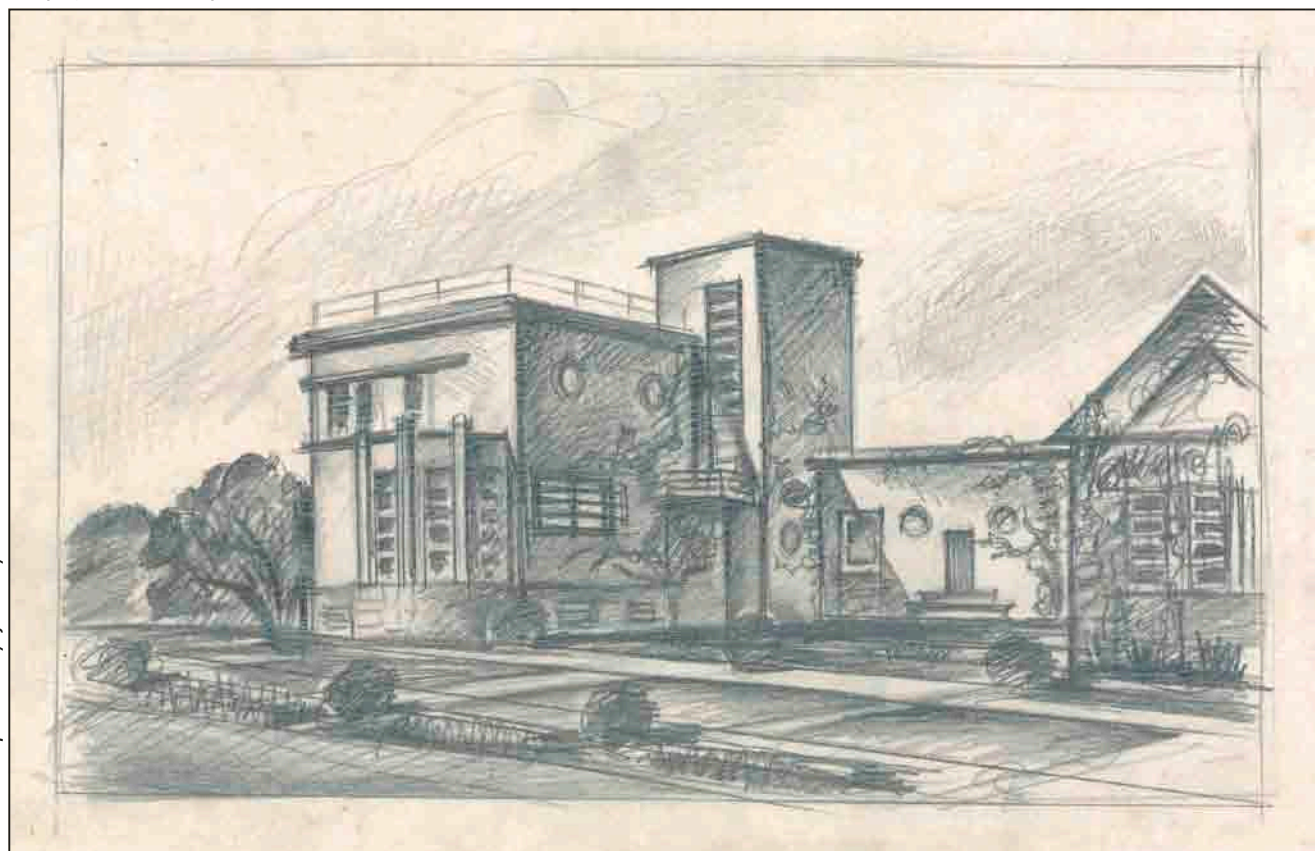
Árkay Bertalan a modern magyar építészet európai színvonalú alkotója volt. Mintaértékű budai villái 1930 és 1940 között születtek. Legtöbbjük nem luxusigények kielégítésére szolgált, polgáremberek építették azokat (például Németh László író vagy Tóth István gépészmérnök, Horváth Kálmán gimnáziumi tanár – hogy csak néhányat említsünk budai műveinek „haszonélvezői” közül). Sokat nem kell gondolkozni azon, miért éppen most hetvenöt éve, 1940-től maradtak el végleg a megbízásai, s azon se, hogy 1941 és 1949 között nem tervezett további villákat a város és agglomerációja polgárainak. Aktív pályafutását is a Középülettervező Vállalat robotosaként fejezte be. Szerzőnk – akinek elveszett családi örökségéhez tartozik egyik gödi villája –, hozzáértő építészként mutatja be nekünk írásában, mit jelentett az, hogy egy tervező kora európai színvonalán dolgozott az európainak sokszor csak fenntartásokkal nevezhető Magyarországon. Írása, az Építészet Éve másnapján, túl az Ybl-mérgezés tüneteinek, tanulságos olvasmány.

Gödön, a Kodály Zoltán utcában sétáltunk Patay Ágnes volt BME tankörtársammal és Gyuri bátyámmal (Asztalos György, villamosmérnök), hogy felkeressünk egy, a történelem viharait átélte házat, amelyhez van némi familiáris közünk. Bátyám – aki nálunk a család kutatója – mutatta be Áginak,

elmesélve, hogy ezt az épületet *Árkay Bertalan* tevelte *dr. Scholtz Kornél* számára. Aki a rokonságunkhoz tartozott (első felesége *Árkayné Sztelho Lili* üvegfestő, elsőfokú unokatestvére Kornél bácsinak). Hazatérve bátyám kikereste a családi irat- és dokumentumtárból azokat az elismervényeket,

amelyek ezt a tényt bizonyítják. (A dokumentumokat azóta átadtuk a BTM Kiscelli Múzeum Építészeti Gyűjteményének, ahol az épület terveit is őrzik). Ezekből az iratokból is kiderül, hogy abban az időben a tervező nemcsak a tervek készítője, hanem a kivitelezés irányítója és egyben műszaki ellenőre

Árkay rajza a tervezett épületről

forrás: BTM Építészeti Gyűjtemény

Az öreg ház képe 1907-ben és a műkö-beton kertdíszek

is volt, aláírása nélkül az építőmester sem kaphatta meg járandóságát. Az elszámolás szerint egyébként ez az épület 36 ezer 563 pengő és 50 fillérből épült fel.

Tudni kell, hogy az 1920-as, 30-as években Alsógöd – Gödnek az a korábban önálló településrésze, ahol a fent említett villa áll – sok értelmiségi család kedvelt nyaralóhelye volt. Dr. Scholtz Kornél (1871–1962, szemorvos, egyetemi tanár, népjóléti államtitkár) a huszadik század elején már neves gyógyító, hosszabb klinikai működés után 1907-ben lett egyetemi magántanár és a Belügyminiszté-

rium trachoma-ügyi előadója is. Ebben az évben ezen elfoglaltságai miatt nem tudott rendszeren szabadságra menni, és helyette kibérelt egy szobát az akkori Kisgödön, a most is ismert Duna-villával szemközti üres présházban. A hely olyannyira megtetszett neki, hogy később lakhelyéül is választotta a kertet, amelyet szülei az ő javaslatára vásároltak meg 1907-ben.

Az egykor 2758 négyszögöles akácospól az évek során gyönyörű parkot, valóságos arborétumot varázsolt, amelybe növényritkaságokat, örökzöldeket, nyesett sövényeket,

varázslatos sziklakerteket, kaktuszokat telepített. A kisebb és egy nagyobb mesterséges tóban aranyhalak úszkáltak, télen két üvegház is gondoskodott a mediterrán és sivatagi növények átteleltetéséről. Mindezt sajnos már csak a régi fényképek és az egyre halványuló családi emlékezet őrzi. A lakóház ennek a kertnek a jelenlegi Kodály Zoltán utca felőli oldalára kerül, amelyet Árkay Bertalan tervei alapján 1929-ben kezdtek el építeni, s 1932-ben el is készült.

Jellemző a korra, hogy miközben az építészet formai elemei valóban úttörőnek számítottak, és Dr. Scholtz Kornél nemcsak a kortárs építészetnek, de a kortárs festészetnek is lelkes támogatója volt, az újszerű műszaki megoldások és a kivitelező építőipar akkori színvonala sokszor még nem tették lehetővé a modern épületek megfelelő minőségű megépítését. Erre szintén a családi visszaemlékezésekből tudok következtetni, idézem Édesapám egyik írását: „Kornél bácsi hatalmas könyvtárszobája (stúdió) az épületnek majdnem teljes földszintjét elfoglalta, egy kis szoba kivételével; ez a nyugati sarokban volt. Az épület ablakai tolóablakok voltak, természetesen állandóan megvetemedve beszorultak, ami szintén örök vitatéma volt, mert Édesapám (a mi nagyapánk) kezdettől fogva ellenezte ezt, de Árkay Berci bácsi győzött. A lapos tető hasonló téma volt, minthogy egy

A villa vadonatúj korában

idő múlva kezdett beázni, a párkányok megpedezett betonvályújában.”

Az épület egy korábbi meglévő (öreg ház) mellé épült, magába foglalva a szintén meglévő, magastetős régi konyhaépületet. Mivel az is a család tulajdonában volt, a kettőt 1932-35 között modernizálták, egy nyaktag-földszintjén rendezték be az új fürdőszobát és alakítottak ki egy összekötő folyosót, majd később a fürdőszoba feletti vendégszobát. Ekkor nyerte el mostani alakját az öreg ház verandája is, és lett kisebb, hogy az egyik földszinti szobát elérje a nap. Az itt alkalmazott lapostetővel teremtette meg Árkay Bertalan az összhangot az egyszerű, magastetős uradalmi épület és a modern építészetű új épület között.

Atyai nagyanyánk visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy az új épület emeletén volt a háló, a dolgozó és fürdőszoba. A félemeleten – a nyaktagban – a vendégszoba, a földszinten pedig az említett nagy könyvtárszoba: a stúdió. Ehhez kapcsolódott széttolható üvegajtóval a télikert.

Az épületegyüttest a világháború után álmamosították, több lakásra osztották. Ennek következtében az azóta eltelt évtizedek során sok alakításon, toldozáson-foltozáson esett át, így mára már alig felismerhető eredeti állapota. Sajnos az épületről kevés fénykép készült, megmaradtak azonban Árkay tervei, melyeket a Kiscelli Múzeum Építészeti Gyűjteményében őriznek, és a közelmúltban dolgoztak fel és váltak kutathatóvá.

Néhány műszaki érdekességre is felhívom Tisztelt Olvasóim figyelmét. A lépcsőház-ként funkcionáló torony egyben a víztorony

A lapostetős veranda, amikor még a család használta

szerepét is betöltötte, felső része egy másfél köbméteres víztartályt is magába foglalt. A kertben lévő – akkor még iható vízü – kútból elektromos szivattyú nyomta fel a vizet. A túltöltés elkerülését az épület külső oldalán elhelyezett, egy méter hosszú vízszintmutató tette lehetővé. Nem volt tökéletes a megoldás. Bátyámmal emlékszünk arra, hogy gyerekkorunkban ez a rendszer még működött, de többször túl is töltötték, minek következtében elöntötte a víz a lépcsőházat.

Az épület lapos teteje egyben tetőterasz-ként is szolgált, ahonnan gyönyörű kilátás nyílt abban az időben a Dunára és a Pilisre. Tiszta időben még a Börzsöny hegyeit is látni lehetett. Ezt az adottságot használta ki a megszálló katonaság is a világháború idején, a torony tetején katonai megfigyelőpontot lé-

tesített, egy deszkatoronnyal megmagasítva azt. Az egyik megmaradt fotón a nyaktag földszintjén elhelyezkedő fürdőszoba műves vasrácsát tanulmányozhatjuk. Ez és az ehhez – stílusban illeszkedő – korabeli rácsok leg-többje még ma is megvan.

A díszkert a korabeli parképítészet számos tárgyi emlékét őrzi. Dr. Scholtz Kornél – nem lévén saját családja – szenvedélyes kertész és botanikus is volt. Szabad idejében a park díszítésére helyben készített műköből és betonból csinált/csináltatott számtalan virágtartót és más elemet. A tavak alsó, vízáró része is bitumenes szigetelésű, hálós vasalású betonlemezről készült, a szökőkutat díszítő, kisiút ábrázoló szobrot is betonból öntötték. Karján halat tartott, a szájából spriccelt ki a víz, ha megnyitották a csapot.

Egy másik műszaki érdekesség, amelyet a hazai szakirodalom is nyilvántart, a ma is meglévő kerti napóra, amelynek talpzata szintén betonból készült. A hengeres oszlopon lévő, berakott dunai kavics-díszítés napsugarat mintáz. Magát a napórát atyai nagyapánk, Asztalos Sándor (Született Pfeiffer Sándor) okl. gépészmérnök tervezte Kornél bácsi számára 1936-ban. A horizontális elrendezést, feltüntetett földrajzi koordinátákhoz – É.sz.: 47°42', K.h.: 19°4' – kötött napóra háromszögletű, rozsdamentes acél árnyékvető éle a föld forgástengelyének csillagászati pólusára mutat. Vízszintes számlapja 30 centiméter átmérőjű, nyolcszög alakú bronzlappal. Ebbe vésték az egész, és negyed órát jelző, valamint az évszaktól függő hosszúságú árnyék-hegy vonalakat. A pontos időmeghatározást egy táblázat segíti. Az arab számok az egész órákat mutatják, latin felirata – NON NUMERO HORAS NISI SERENAS – szerint pedig csak a napos órákat számolja. ●

A „végállapot” az utca felől

TÉGLARÓL TÉGLÁRA

Az óbudai Viktória

Kádár József

Óbudán, a Bécsi út és Farkastorki út sarka fölötti terület hosszú időn át a magyar múlt kutatásának egyik fontos helyszíne volt. Anonymus leírásából úgy tudjuk, hogy – Attila király városában – Árpád vezér sírja fölé itt építették fel a később Fejéregyházának nevezett templomot. Amikor 1869 tavaszán egy téglagyár alapjainak ásása közben napvilágra kerültek a középkori falak, a régészek a mellett tették le a voksot, hogy amit itt találtak, azok a kövek a pálosok kolostorának maradványai voltak. S azután, hogy elhagyták a kutatási terepet, folytatódott a munka. A Bécsi út 166-168. és a Farkastorki út 2-4. számú telkeken megszületett a „Schwartz & Salzer” cég, a Viktória.

Tizenkilencedik századi Viktória jelzésű téglák a Surányi-korszakból

A Viktória téglagyárat, magát a társaságot, tulajdonosai 1867-ben alapították, de csak jóval később, 1890-ben kifogásolta a nevét a Kereskedelmi és Váltótörvény-

szék, mondván, ez a megjelölés „nem tekinthető oly toldatnak, mely a folyamodó üzletének közelebbi megjelölésére szolgál.” Vagyis nem alkalmas arra, hogy az

üzleti partnerek és a hatóságok számára egyértelművé tegye, miről is van szó... Ami pedig fontos dolog. De úgy látszik, a kifogás lepergett a tulajdonosokról, mert amikor 1897-ben az újabb befektető átvette a céget, megtartotta nevében a kifogásolt elemet, nevezetve magát „Óbudai Victoria Gőztéglagyár Surányi József” néven. A névadók vélhetően az 1837-től 1901-ig uralkodó angol királynőre gondoltak. Az üzemnek két téglajegyét is ismerjük, amelyeken a Victoria szó kerek, illetve téglányalakú mélyedésben megjelenik.

A Bohn család színre lép

A huszadik század első évtizedének vége hozott az óbudai téglaiipar történetében jelentős változást, ha nem is a váltótörvényeszek jóvoltából: megjelent a színen két soktagú s egymással rokonságban álló család, jelentős gyártási tapasztalattal, komoly tőkével.

A 18. században érkeztek először telepések Elzász-Lotharingiából Torontál és Temes vármegyébe, leszármazottaik közül többen is rangos vállalkozóként tűntek fel a 19. század végén Nagyikindán és a közeli Zsombolyán: a Bohn, Muschong, Schaaf, és Brauch családok tagjai. Az Alföldnek ez a déli része nem csak földművelésre volt kiválóan alkalmas: talaja a téglaféleségek készítéséhez is kitűnő alapanyagot szolgáltatott. A Bohn család első nekifutásra „Bohn M. és Társai” néven, közkereseti társaság formában, 1897-ben mindjárt öt üzemet is tető alá hozott.

Bohn Mihály és felesége, Muschong Mariann rokonai téglát és tetőcserepet gyártottak gyáraikban. A Bohn családnak Nagyikindán jelentős gépipari üzeme is volt, ami biztosította az újabb termékek gyártásához szükséges technikai hátteret. Bohn 1908-ban Békéscsabán alapított újabb gyárat, hogy aztán 1910-ben megvásárolja a Victoriát. (Ugyanakkor közeli rokona, Muschong Jakab megvette a szomszédos, a Külső- Bécsi úton fekvő Budapesti Téglá és Mészégető Rt. gyárat.)

A Bohn cég azonnal nagyarányú fejlesztésbe fogott. Új kazán- és gépház, két hatalmas – 22 és 20 kamrás – Hoffmann-kemence épült. Az ezek fölött kialakított szárítóterek fölöslegessé tették a telepek területét elborító nyitott szárítószíneket. Bohn Mihály Budapestről irányította valamennyi gyárat. Trianon után ugyan voltak köztük olyanok, amelyek Románia illetve Jugoszlávia területén rekedtek, de

251/Patent-BOHN-ZSOMBOLYA

252/BOHN M. és TÁRSAI ZSOMBOLYA

Emelt szélű tetőcserép

254/KERAMIKA JIMBOLIA MARCA LEU

253/PATENT/BOHN TIGLARIA CARPINIS

272/BOHN PATENT N. KIKINDA

Néhány OROSLÁN a Bohn-cserepekről

az ipari üzemek tulajdonjogát ezekben az államokban nem vették el tulajdonosaiktól. A vajdasági gyárat *István* fia, a román területre kerültek ifjabb *Mihály*, az ő 1925-ben bekövetkezett halála után pedig testvére, *Katica* vezette. 1926-tól az óbudai gyárat *Bohn Mária* férje, *Trautmann Ferenc*, a békéscsabait *Bohn József* üzemeltette. S megvásároltak az eddiekhez egy szolnoki üzemet is. Az alapító, *Bohn Mihály* 1930-ban bekövetkezett halála után a sok lábbon álló vállalkozást családi részvénytársasággá alakították át.

1948-ban természetesen államosították a céget, óbudai üzemük az Újlaki Téglagyár csoport II. számú üzemegysége lett. Épületeit 1976-ban lebontották, helyén ma üzletközpont és lakopark áll.

A változatosság gyönyörködtet

A Bohn gyárat készítettől fogva sokféle téglát készítettek. Gyártottak nagy-, majd kisméretű falazótéglát, de elterjedtek üreges falazó és hatszögű járdatéglák is. Az óbudai gyár 1910-ben épült új feldolgozó-présházában már bizonyára szalagprést állítottak üzembe, ezért ezek a téglák jelzetlenek lettek. A falazótéglák szalagprésszel történő előállításával hozta az összetett idomú és az üreges téglák készítését is. Az acélgerendás födémek téglaboltzataihoz gyártották a traverztéglát. Ez az oldalán kialakított horonnyal kétfelől felült az acélgerenda alsó lemezére, alulról eltakarva azt.

Az 1930-as évek elején Európa-szerre egyre több cég kísérletezett üreges kerámiaelemekből alul-sík födém szerkezetek kialakításával, de termékeik a felmerülő statikai igényeket nem tudták kielégíteni. A Bohn cég megtalálta a helyes formát, és ez, a „szabadalmazott BOHN-FÖDÉM” terjedt el. Ezt a budapesti, a békéscsabai és a szolnoki Bohn gyár is gyártotta.

Az 1930-as évek elején kialakult a sok gyár által készített, kettős méretű 'ikersejt-téglák' családja. Az üreges, majd a sejttéglák egységesülő mérete mellett a különböző gyárak eltérő méretű, alakú és számú lyuk alkalmazásával tették termékeiket megkülönböztethetővé. A Bohn Testvérek Téglagyára átlósan elrendezett négyzetes lyukakkal készítette ikersejt tégláit. Az egykori Bohn gyár működésének végén, 1973-ban, a 6 cm-es válaszfal lapokat négy kerek lyukkal készítette. Időnként minden agyagarugyár elvállalta kisebb mennyiségű, különleges

termék készítését, így a Bohn gyár gyártott cserépkályha-betétet is.

Bohn Mihály kezdetől fogva különös figyelmet fordított a cserépgyártásra, de nem csak az ismert cserépfarmákat gyártotta, hanem azokat továbbfejlesztve új formákat alakított ki. Az egyes típusokat számokkal jelölte, így lettek ismertek és igen elterjedtek. Egyes préselt válozatoakat, a szabadalmat átvéve, kisebb módosításokkal sok más üzem is készítette.

Az államosítás után már csak az emelt szélűeket gyártottak.

Templom a fiúknak

Bohn Mihály – Mihály fia halálát követően – néhány évet Zsombolyán töltött. Ez idő alatt indított el egy új cserépmárkát, melynek jele az oroszán lett. Trianon után a termékeket román, illetve szerb nyelvű felirattal látták el. Az új termék neve „Marca Leu 254” lett, változatait Jugoszlávia-szerbe is sok gyár átvette, és még a '90-es években is gyártotta, valamilyen oroszán-jellel.

Id. Bohn Mihály Zsombolyán töltött évei alatt a gyártelep mellett neogótikus stílusú téglatemplomot épített két elhunyt fiának emlékére.

A templomszentelés 1929. IX. 29-i eseményét a bejárat mellett elhelyezett német nyelvű márványtábla hirdeti: „Zur Ehre Gottes! Dem Andenken + Michael Bohn 1893–1925 und + Jakob Bohn 1895–1916. Gewidmet im Jahre 1928–1929. von Michael Bohn senior Marianna Bohn geb. Muschong als Eltern. Stefan Bohn, Käthe Fritsch geb. Bohn, Barbara Brauch geb. Bohn, Maria Trautmann geb. Bohn, Josef Bohn als Geschwister.” A templomszentelés alkalmából fénykép készült Bohn Mihály családjáról.

A templomot felszentelésének 65. évfordulójára felújították, és a bejárat jobb oldalán, másik, magyar nyelvű márványtáblát helyeztek el: „Bohn Mihály emlékezetére. Aki Isten dicsőségére a maga és munkásai lelki üdvére templomot emelt 1929. IX. 29-én. Barátja voltál Te a népnek mely most is kegyelettel emlékszik rád. És élni fog a Te nagy emléked, amíg csak élnek, jó, hű népek. Időtlen időkig e templom Míg nem lesz egykor puszta, szent rom. Zsombolya 1994. IX.29.”

Ha arra gondolunk, hogy a templom alapítása és felújítása között eltelt 65 év alatt a történelemnek milyen hullámai vonultak át e vidék és lakossága felett is, valóban rendkívül nagy érdemei lehetnek id. Bohn Mihálynak. ●

Lánvcvontatású, függesztett szállítósor viszi a kiperéselt „négylyukú” válaszfaltéglákat a szárítóba

A Bohn család 1929-ben. Álló sorban balról 2. Bohn József, 3. Fritsch Brunoné Bohn Katica, 6. id. Bohn Mihály, 11. Brauch Károly. Ülő sorban 1. Izolda, Katica leánya, 2. id. Bohn Mihályné Muschong Marianna, 3. Glattfelder Gyula Szeged-Csanádi püspök, 4. Trautmann Ferencné Bohn Mária, 5. Brauch Károlyné Bohn Borbála

A zsombolyai gyártelepi templom

Simplicissimus Budapestje*

BEVEZETÉS A KORSZERŰ SZNOB- ÉS HEDONIZMUSBA, VALAMINT AZ ALKALMAZOTT EMBERLESÉS TUDOMÁNYÁBA

Pest-Buda és Budapest „nagy emberei”

A lapszerkesztés véletlene három olyan dolgot sodort egymás mellé, amelyek valamilyen értelemben a „nagy emberek” szótartalmát szolgálták.

Ezt cseppet sem bántam, mert az évfordulós nagy ember mellé két mai példát is fel tudok sorakoztatni. Simplicissimus régi vesszőparipája, hogy a társadalomra nagy hatással lévő emberek két alapvető csoportra oszthatók: a „dumálókra” és a „tevőkre”. Ezek a kifejezések azonban nem a mindennapi szóhasználat szerint értendők. Egy íróasztal mellett ülő bürokrata is lehet tevő, ha az általa gyártott papírokból az ő segítségével lesz új épület vagy éppen kevesebb, de észszerűen működő intézmény, jó, jól működtetett pályázati rendszer. (Példáimat nem feltétlenül a közelmúlt Magyarországról vettem.)

A nagy emberré váláshoz szükséges, hogy valaki olyan akciórádiust jelöljön ki magának, ami túlterjeszkedik ugyan a lehetséges és a valószínű birodalmán, mégsem érintkezik a lehetetlennel. Ehhez persze sok szerencse is kell, meg a jókor születés áldása. A Monarchia aranykora idejéből tucatnyi ilyen budapesti nagy emberre emlékszünk.

A nagy ember a 175 éve alapított Pesti Hazai Első Takarékpénztár mögött

Aki ezt a lapot kézbe veszi, alkalmasint hamar rávágja a nevet. Fáy András (1786–1864) volt ez az ember, aki voltaképpen Széchenyi mellé állítható, nem véletlenül kapta a „nemzet mindenese” nevet. De a nagyközönség nemigen ismeri, talán mert legnagyobb műve nem kőből-vasból épült, mint Széchenyi esetében (aki a takarékpénztár-alapítás ötletében sem hitt igazán). Sikeres és hasznos vállalkozás lett, és sok vihar után bizonyos értelemben ma is fennáll, jogutódja az OTP Bank. Bizonyára a külföldiek számára kimondhatatlanul akadályozta meg, hogy a rendszerváltás után felmerüljön a viszszerkesztelés gondolata. (PHET Bank? Nem is hangzik nagyon rosszul. Nyilván Pesti Hazainak, talán péhának rövidítene a mai utódok).

Szerencsére a Pesti Hazai történetének bőséges irodalma van, az alapítás körülményeinek tényei viszonylag könnyen hozzáférhetőek, hála a bank centenáriumán kiadott emlékkönyvnek.

Fáy András Pest vármegye 1839. március 19-i gyűlésén megtette a fölállításhoz szükséges indítványt. Ezzel egy időben könyvet is jelentetett meg: Terve a pestmegyei köznép számára felállítandó takarékpénztárnak címmel.

Decemberig – elsősorban a magához hasonló birtokos nemesektől – összegyűjtötte az alaptőkét, amelyet 326 részvény formájában jegyeztek. A pénztár 1840. január 11-én kezdte meg működését. Ennek éppen 175 éve. Emeljük meg süvegünket. Fáy az alakulástól 1848-ig a segédigazgatói tiszteletet töltötte be.

A szabadságharc, mint minden pénzintézetet, a PHET-et is értelemszerűen idején magára talált.

Ekkor azonban Fáy már ismét irodalmi munkásságának szentelte magát. Ugyanis írónak indult, s íróként is fejezte be. Illő tisztelettel kell megjegyezni, hogy Fáy a nagy embereknek abba a csoportjába tartozott, aki vitathatatlanul sikeres projektjei mellett egy olyan délibábot kergetett, amely nem kecsegtetett sok sikerrel. Pedig azt sem lehet mondani, hogy kora nagy kritikusai kesztyűs kézzel bántak volna vele.

Arra gondoltam, hogy a süvegelés mellett megtiszteltem Fáyzt azzal, hogy elolvasom legismertebb, A Bélteki ház című, korában sikeres regényét, (1832), de néhány oldal után beletört a bicskám. Hegedűs Géza, aki nálam szívósabb és szorgalmasabb olvasó volt, ezt írta a jeles műről a Magyar irodalom arcképcsarnoka című könyvében: „cselekménye széteső, sok benne az elmélkedés a gyakorlati teendőkről, a romantika apparátusát is nyaklónélkül alkalmazza – rablőhistóriák, végzetes félreértések, rejtélyes álnevek zavarják az alapjában érdekes családi történetet.”

Érdekes lenne megtudni, hogy a temetésén őt búcsúztató Arany János mit gondolt róla, mint íróról. Ám ahogy pestiesen szokás mondani: „nem ezért szeretjük.”

Pál Tamás, a kozterkep.hu alapítója és fejlesztője kapta a Simplicissimus Hőse 2014 díjat

A Körtérkép „köztéri művészeti alkotások szubjektív bemutatására vállalkozó független közösségi weboldal.” Elindítója, máig működtetője Pál Tamás, aki 1980-ban született a Tolna megyei Zomba községben. Pakson járt számítástechnikai középiskolába, ahol diákvezetőként érdeklődni kezdte a mozgalmi élet. Ugyanakkor elhatározta, hogy bróker lesz, és ezt valóra is váltotta, szinte az érettségét követő naptól fogva: 1999-ben Budapestre költözött. Brókerként csak néhány évig működött, ma már önálló számítástechnikai cége van, amely rendszeresen dolgozik pénzügyi szolgáltató ügyfeleknek. A brókervilággal tehát nem szakadt meg a kapcsolata.

2006 március vége felé indította el a szoborlap.hu portált, mert elhatározta, hogy szobrokat fotózz, és a képeket feltölti. A képek mellé eleinte megfelelő hangulatú versek kerültek. Ekkoriban inkább afféle blog volt, nem közösségi portál. Ekkor még nem volt szó az alkotások, szobrok történetének bemutatásáról, az alkotások téma vagy művész szerinti kategorizálásáról, csupán a benyomások, impressziók megosztásáról.

A szoborlap.hu egy éven belül hallatlanul népszerűvé vált a téma iránt érdeklődő budapestiek körében. Hamar mértékadó digitális adattárrá vált, amely küldetéseként vállalta, hogy bemutassa és leírja Magyarországon lévő köztéri műalkotásokat. Évente választott szerkesztőség alakult, egyre növekedett a kategóriák száma, megjelent a térképes kereshetőség. Ez avégett volt szükséges, hogy ha az ember valahol meglátott egy szobrot, akkor helyszín szerint is megtudhassa, mit lát.

Pál Tamás az egyre növekvő anyagot mindig szerette volna korrekt, átlátható határok között tartani. A szoborlap.hu olyan értékeket kívánt megőrizni, amelyeket a konszenzus igazi műalkotásoknak értékelte. A népszerűség növekedésével a felhasználók nyomás alá helyezték a főszerkesztőt, mindenféle nehezen leírható, de szobornak semmi szín alatt nem nevezhető alkotások dokumentálását kívánva. Az

*Mottó: „Nekem mondd, pestinek, hogy füle van a tepsinek?” – XX. század végi mondás

alapító egy ideig ellenállt, majd belátta, hogy bővíteni kell a fókuszot, de ezt már csak egy új névvel lehet megtenni. Hosszas vajúdas után a szerkesztőség meg is találta a megfelelő új nevet.

2012. október 20-án tették meg a „halálugrást”: új felülettel, és megújult szolgáltatásokkal, **Köztérkép** néven folytatták tovább működésüket. Az elmúlt két év azt bizonyította, hogy az internetes világ nem csak elfogadta, hanem egyenesen méltányolta ezt a nehéz döntést. Ma már talán többségben is vannak azok a felhasználók, akik eleve az új néven ismerték meg a portált.

Pál Tamás személye azért is különleges, mert miközben a Köztérképben sikeresen egyesíti a hivatását és privát szenvedélyét, lassanként egész működési módját részben a jó ügyek szolgálatának rendeli alá. Amikor a díjról értesítve kifaggattuk, a volt bróker elmondta, hogy a sikerességet a maga részéről nem csak pénzben méri. Ha az „Üzemgazda” nyomát követve rátalálunk az Idealap cég honlapjára, a címlapon többek között ezt olvashatjuk: „Hiszünk az aktív munka hatékonyságában. Elsődleges szempontunk az, hogy a legmagasabb szinten szolgáljuk ki partnereinket. Emellett tudjuk, hogy senki sem képes hosszú távon heti 50 órányi hasznos munkavégzésre. Épp ezért tartunk egészséges arányt a profittermelés és az alkotás között. Hiszünk, hogy az igazi kreativitás ott érvényesül, ahol szabályok korlátozása helyett a lelkesedés hajtja az embereket.

Időnk egy részében olyan feladatokat oldunk meg, amellyel kisebb-nagyobb közösségeket segíünk. Szívesen áldozzuk fel szabad napjainkat olyan célokért, amelyek nem csak nekünk jelentenek hasznot. Csapatunk egyik legnagyobb nyeresége az ezekben a projekteknél szerzett tudás és azok az élmények, amelyekkel átítatva professzionális ügyfeleink számára is valami egészen mást, valami újat kínálhatunk.”

Pál Tamás azok közé a hatókörtől függetlenül különösen értékes nagy emberek közé tartozik, akikre Simplicissimus a „nismann” – maga alkotta – terminust szokta aggatni. Ez azt jelenti, hogy az ilyen emberek maguk alkotta pályát járnak be. Tehát nem ügyvédek, tanárok, orvosok, építészek lesznek, és úgy lesznek fontosak, hanem találnak egy rést, és ott kezdenek el valami vadonatúj dolgot. Ez olykor több dolog metszete is lehet. Például esetünkben a szobrok (illetve már köztéren lévő térbeli műalkotások), számítástechnika, közösségépítés.

Amikor leadtam a cikket, aközterkep.hu-n 21 225 alkotást lehetett megtalálni, 165 813 fotóval illusztrálva. Aki elolvassa a Mi ez? fül alatt elérhető „Működési elvek” dokumentumot, az bölcsőbb ember lesz. A leírásból megtanulhatja, hogyan kell egy önszerveződő közösséget terelgetni a régi tagok felgyűlt tapasztalatával. Nagyszerű és a magyar társadalomnak is példát mutató, ígértes olvasmány. Pedig egyetlen szobor fényképe sincs benne.

[Figyelem! Az alábbi vélemény semmilyen értelemben nem tükrözi a lapot kiadó Nagy Budapest Törzsasztal tagjainak véleményét, csak a szerzőét.]

Átmeneti búcsú Vitézy Dávidtól

A harmadik személyt senkinek nem kell bemutatni, fiatal kora óta nagyon ismert. Hogy nagy ember lenne?

Simplicissimus sokakkal együtt átment az ellenézés, gyanakvás sok fázisán. Ugye bár a miniszterelnök közeli rokona, még diploma előtt a BKV felügyelő bizottságába ejtőernyőzte az akkori ellenzék. Aztán jött a 2010-es választás, új cég megalapítása: egy huszoneves, „nyeretlen két évesnek”. Annyira azonban volt meggyőző a fellépése, hogy érdemes volt esélyt adni neki.

Aztán két év múlva egy üzletember-klubban Simplicissimust kérték meg, hogy moderáljon egy Budapest témájú beszélgetést, ahol *Vitézy Dávid* volt az egyik vendég. Itt sokakat lenyűgözött összeszedettségével, higgadságával, tárgyismeretével. Mikor azt kérdezték tőle, ugyan már mondaná el, miért került ilyen sokba a 4-es metró, akkor megkérdezte, van-e erre 20 perce. Lett. És akkor jól csoportosítva, tényszerűen, abszolúte politikamentesen elmondta olyan érthetően, hogy mindenki a mai napig emlékszik rá. Simplicissimus érdeklődése rám is átragadt, elkezdtem követni a Facebookon, egy nap azt vettem észre, hogy személyes kudarcomnak éreztem a BuBi vagy a Futár kérését, büszkén mutogattam a városszerte felállított modern jegyárúsító automatákat, nézegettem kedvetlenné az új Deák téri BKK ügyfélszolgálatot.

Mikor kiderült, hogy Vitézynek mennie kell, nem akartam elhinni. Hallgattam néhány civil szervezet felhívására, és én is írtam minden fővárosi képviselőnek, hogy gondolják át a döntést.

Amikor aztán kirúgták, megerősödött bennem, hogy legalább kimondjam: azt szeretném, ha engem, mint fővárosi polgárt, ez az ember egyszer még képviseljen. Vállalom barátaim, „vonatkozási csoportom” gúny-nyilait, de kimondom: Vitézy Dávid jó főpolgármester lenne. Talán öt, tíz, tizenöt év múlva?

Amikor ezt is kiböktek, Simplicissimus csak hümmögött, Complicatus viszont gúnyosan mosolygott: ha olyan sokáig akarsz élni, monda, hogy lásd VD-t esélytel indulni, akkor nem lesz elég az okos telefonba beállított kötelező napi 10 000 lépés, és a heti háromszori testedzés.

FÉNYYIRDA

Titkos
udvarokSebestyén László
fotósorozata

Divat volt valaha a képes újságoknál, hogy poszterminőségben adtak közre egy-egy felvételt, rendszerint valamely sztárról (akkor még így hívták a celebeket). Ezt a hagyományt újítjuk fel most, a magunk nyelvén fogalmazva persze: *Sebestyén László* felvételeivel. Fadobozos, lábön álló fekete-fehér felvételekre alkalmas „Klössz”-kamerájával a pazar pesti és budai paloták udvarait örökítette meg.

VI. Eötvös utca 32.

A reprezentatív Andrássy út vonzáskörzetében, a Teréz körút mögött, az Aradi és Szondi utca között fekvő telekre *Eberwein János Baptist* 1897. június 1-jén háromemeletes bérház építésére kért engedélyt. Bő egy év múlva, 1898 augusztusában a háztulajdonos bankár átvehette elkészült épülete lakhatási engedélyét. A tervező *Örömy József* építőmester 1859-ben a bécsi Politechnikumban szerzett diplomát, ez után Győrben, illetve a győri és a tatai püspöki uradalomban tevékenykedett, majd 1868-ban Pestre költözött. Fővárosi munkáinál feltehetően nemcsak a kivitelezést, hanem a tervezést is magára vállalta. Legismertebb alkotása a Deák Ferenc utca 15. (1899), Deák Palota néven megújult épülete. Örömy Eötvös utcai háza három részre tagolt homlokzata elegáns barokkos-rokokós képet mutat. Az egységként kezelt pince és földszint fölött a kiemelt szerepű első és második emelet együttesét a szerényebb díszű harmadik emelet zárja. Az első emeleten alkalmazott balusztrádok a háromtengelyes, bensőséges harmóniát árasztó, loggiás udvari homlokzaton is megjelennek. A háztulajdonos első emeleti nagypolgári otthonát – négy szoba, ebédlő, két előszoba, fürdőszoba, konyha, kamra, cselédszoba – vélhetően az 1950-es, 60-as években feldarabolták, társbérletek jöttek létre. A pincében a Budapesti Városi Tanács Bőrfeldolgozó Vállalata 1955-ben TMK műhelyt alakított ki. (H. V.) ●

TREFORT-KERT

Emlékhely –
személyes közelségben

Somogyi Krisztina

Az ELTE Bölcsészettudományi Kara 2014 elején meghívásos építészeti pályázatot hirdetett emlékmű tervezésére. A második világháború alatt megölt oktatóknak és hallgatóknak kívántak a Trefort-kertben emléket állítani. Ennek keresték méltó módját, helyét. A pályázaton az Építész Mester Egylet XXII. ciklusának hallgatói és mesterei vettek részt. A nyertes mű novemberre készült el. A Múzeum körút és Puskin utca közötti campus két téглаépületének fugáiba 1x1 centiméteres keresztmetszetű bronzrudak épültek be. A téglák közé besimuló, alig észrevehető, keskeny, de kétszáz méter hosszú bronzsávban az eddig előkerült 198 egykori egyetemi polgár neve és adatai szerepelnek. 6 milliméter magasságú, az emlékhelyhez tervezett Trefort Grotesk light betűből szedett nevek sorjáznak egymás után. Esetleges eloszlásban, homogén sűrűségben. Tapintható közelségben.

Gondolatban visszaporgetem a napokat: november 14-e van, kora délután. Elég sokan várakozunk az Astoriához közeli egyetemi épületek között. Hideg van, de nem esik az eső. A téгла épület fala előtt pár méterrel kordon feszül. Arra kéri a résztvevőket, tartsuk tiszteltben ezt a sávot, ne menjünk közelebb, amíg a beszédek elhangzanak. Én így emlékszem. Semmi pátosz, semmi heroikus narratíva. Beszélgetve várakozunk. Az emlékmű nem látszik. Hol lehet?

Aztán elindulunk az épület felé, egymás után mindannyian. Egészen közel lépünk a téglafalhoz és úgy mellmagasságban tűnik fel a fugák között a most még fényesen futó csík, rajta nevek, egymás után, feszesen, szikáran. A nevek után évszámok, néha egy-egy szó. Ezek a nevek már nem némák – instrukció szerint hangosan olvasunk. Követjük a fugát, a sarkokon átfordulunk, az Olasz Intézet hátsó falánál megakadunk, majd pár lépéssel arrébb folytatjuk a Pus-

TREFORT GROTESK
IS A UNICASE, —
— MONO-LINE,
CONDESED, SANS
SERIF, — TITLING
TYPEFACE —
DEVELOPED — FOR
A WW2 MONUMENT
AT ELTE, BUDAPEST
IN 2014. ¶

A Trefort Grotesk betű Polgárdi Ákos alkotása

kin utcáig. Végig. CNC technológiával mart apró betűkön át haladunk előre. Lineárisan, névről-névre, ismert és ismeretlen sorsokat megidézve. Az elején még lejjebb hajolunk, aztán kicsit feljebb, a végén már-már felfele nézünk. Nem a nevek horizontja mozdul el. Ez a sík állandó: senki sincs lejjebb vagy feljebb. A terepszint változik. A mi nézőpontunk.

A közös térben elhangzó felolvasás során hamar érthető, hogy az emlékmű átadása nem felavatással, hanem beavatással történik. Nem részvét van, hanem részvétel. Az emlékezés nem magasztos ünnep, hanem személyes kérdés. Mondjuk úgy, belső munka. Ehhez pedig közel kell menni. Közel a helyhez, a tervezett alkotáshoz, a bronzcsíkhöz, a nevekhez, mögötte sorsokhoz, és közel a felejtés és az emlékezés zavarba ejtő kérdésköréhez.

A kiíró szándékai felől közelítve

A Trefort-kerti emlékművet a személyes élmény felől a legkönnyebb megfogalmazni. A kialakított helyzetnek ez a közvetlen értelmezhetősége egészen különleges sajátosság. Merthogy a nemzeti traumákat ábrázoló szimbolikus, heroikus avagy absztrakt emlékművek láttán gyakran éppen hogy zavarba jön az ember: keresgéli magában az értelmezési lehetőségeket, ingadozik a szimbolikus kép és az ábrázolt figura között, jelentés-zavartan álldogál, gondolkodik, értékel. De távol marad. György Péter esztéta, médiakutató, egyetemi tanár, az emlékhely létrehozásának egyik kezdeményezője így fogalmazta meg szándékukat: „Az a benyomásom, hogy az elmúlt évtizedekben a 19. századi emlékmű-szobrászat

A piros vonal az emlékmű kiterjedését jelöli az ELTE campusában

teljesen muzealizálódott és inadekvát lett, bizonyos értelemben halott műfaj, amely az átadás után láthatatlanná válik. Városi terekben csak olyan jó emlékműveket láttam, amelyek építészeti értelemben megfogalmazott finom mikrohisztóriai megoldások. Nem ismerek olyan nemzeti traumával foglalkozó emlékművet, amit egy hősi figura tudott volna képviselni. Ezért gondoltam fontosnak, hogy ne szobrászokkal beszéljünk, hanem építészekkel, akiknek a munkájában nincs figuratív, narratív elem. Hálával tartozunk az építészeknek az alkotásukért, mert a megvalósult emlékhellyel a személyességnek és a személytelenségnek egy intelligens és megkerülhetetlen megoldásához jutottunk hozzá.”

Az építészek közül viszont többen azt fogalmazták meg, hogy a kiíró gondolkodása és hozzáállása volt példaértékű. Olyan együttgondolkodás alakult ki, ami nemcsak a pályázati anyagok színvonalát emelte, hanem elősegítette, hogy a terv a megvalósulás folyamatában is gazdagodjon, lényegivé válhasson. Szabó Levente építész Jochen Gerz német képzőművész szavaival így fogalmazta ezt meg az emlékmű átadását kísérő kétnapos konferencián. „Az emlékművek mindig megbízásra készülők munkák. Abból kell kiindulni, hogy egy munka nem lehet jobb, mint maga a megbízás.” A Trefort-kerti emlékhely kapcsán a résztvevők így vagy úgy a dialógus fontosságáról szóltak: az átadás idején tartott konferencia, a folyamatos gyűjtés és az eredmények honlapon való megjelentetése, a kommunikáció vágya, a kert nyitottsága, de a mű befogadásának feltételezett folyamata is a párbeszéd szituáció lényegi voltát sugallja.

A tervezés irányából

A nyertes pályázatot készítő építészeket (Bujdosó Ildikó, Fajcsák Dénes, Lukács Eszter, Szigeti Nóra és mester tanáraik Róth János és Szabó Levente) alapvetően két kérdéskör foglalkoztatta, a szándék pontos értelmezése, tehát magának a műemlékállításnak a problematikája, és egészen konkrétan annak értelmezése, hogy mit jelent hét évtized elteltével az ELTE számára az emlékezés „térben és anyagban megfogalmazva”. A másik, érthető módon, az emlékmű helyére vonatkozott, a majdani befogadhatóság lehetőségét kereste. Pragmatikus kérdéseknek tűnnek, amelyek zavarba ejtő gondolatokhoz vezetnek. Így például: Budapest sűrű hely az emlékezés szempontjából. A kiemelkedő embereket és eseményeket utcanevek, emléktáblák és művek sokasága lenne hivatott megőrizni a kollektív emlékezet számára. Azonban az

Sarokhelyzet: az emlékműállítás kidomborodó tényei a fugában

Az emlékmű: egy vékony hosszú bronz csík csendben, két téglasor közé bújva

Nevek, évszámok, helyek – emberek, akik méltatlan módon elpusztultak

fotó: Polgárdi Ákos

átadás ünnepi pillanatain túllépve ezek észrevétlenek a hétköznapokban. Némák a jelek, ismeretlenek maradnak a jeles emberek.

Szintén elgondolkodtató, hogy a második világháborúban megölt emberekről hogyan emlékezzünk meg? A heroikus, patetikus hangvétel sehogyan sem egyeztethető össze a történetekkel: itt valami egészen más-sal kell szembeülni. Ismét visszautalva az építészek által többször is hivatkozott Jochen Gerz gondolatmenetére: „A James E. Young által ellenemlékműnek nevezett alkotások közös tulajdonsága, hogy csalódást keltenek. Vagyis a téma kelt csalódást, mert a mű nem a heroikus múltat jeleníti meg, hanem a negatív múltat; a csalódás pedig nemcsak az illúziók elvesztését jelenti, hanem a hazugságok széttépését, a csalás megszüntetését is. Mindez nem magasabb erők tevékenységének eredménye, hanem szemmagasságból indul,

tőled és tőlem.” A Trefort-kerti emlékműre egyértelműen vonatkozatható ez a gondolat.

Zavarba ejtő maga az a felejtés is, amely a téma kapcsán az elmúlt évtizedeket jellemezte. Az ELTE-n elindított kutatás nehézsége is abban áll, hogy egyrészt küzdelmes megtalálni az adatokat, összegyűjteni a neveket, azonosítani a dátumokat, másrészt komoly munka végiggondolni, hogy az egyetem identitásában mit jelent ez a trauma.

A helyszínen körülnézve

Az építészeti feladatoknak sajátjuk, hogy nagyon különböző szándékokat, gondolatokat és léptékeket kell együtt kezelni, gyakran a nehézségeket előlányé formálni. A Trefort-kertben a problémát rögtön a tér adottságainak azonosítása okozta. Áthaladásra, közlekedésre és – mondjuk ki – parkolásra szánt területről beszélünk, sokkal inkább

mozgalmas városi helyszín ez, mintsem a név sugallta (szakrális) kert. Tapasztalás, hogy a korábban ott elhelyezett számos szobor és emléktábla sem szólítja meg az egyetemi hallgatóságot. Mit érdemes tenni egy ilyen helyzetben? „Olyan emlékműnek van esélye, amely egyszerre válik e környezet észrevétlen részévé, és válhat drámai erőtű jelévé – függően a befogadói nyitottságtól” – összegezték elemzésüket a tervezők. A megoldást tehát nem az emlékhely megjelenésének felnagyításában találták meg, hanem éppen ellenkezőleg, a befogadó érzékenyítése, bevonódása lett a cél. Az építészek kulcsszava „a lépték lett, hiszen a kert jelentős kiterjedésű, a megjelölésnek ugyanakkor az egészre kellett vonatkoznia. Jeliünk ezért lett egyszerre hatalmas, és szinte lehetetlenül kicsiny. Egyszerre totális és ugyanakkor szinte észrevehetetlen beavatkozás a Trefort-kertben. Reményeink szerint képes tárgyiasítani az egyetem történetének e korszakhoz kötődő unikális és drámai veszteségét, de nem helyezi azt a mai egyetemi polgárok hétköznapjainak fókuszába. Lehetővé teszi a távolmaradást (ekkor alig észrevehető csík marad a falakon), de a közelhajlást, a megértést, az emlékezést is (ekkor a kiolvasható nevek, adatok tömegessége és a teljes kerttel behálózó térbelisége minden jelnél, további kifejezésnél közvetlenebb kapcsolatot teremthet az áldozatok emlékével)”.

Olvasható közelségből

A minimálisnak tűnő téri beavatkozás, a végeredmény egyszerűsége ne tévessen meg senkit. A kevés eszközzel elmondott gondolat csak sűrítés, pontos, sallangmentes megfogalmazás következtében válik befogadhatóvá. A bronz anyagának, a sáv magasságának, a felkerülő felirat szavainak a megválasztása, a sorrendiség problematikája, vagy a tipográfia egy közösségi gondolkodás eredménye, amelyben az építészeken kívül a megbízó, az ELTE kutatócsoportja, Polgárdi Ákos grafikus-tipográfus és a kivitelezés során Albert Farkas szobrászművész, Albert Tamás és Kristóf vettek részt.

Megjelenésében hangsúlyos szerep jut a betűnek. Az olvashatóságnak kiemelt a fontossága – nem könnyű feladat ez ott. A betűnek azonban a stílusos megformáltsága is jelentéseket hordoz. A tervező örömteli módon ellépett az emlékművekre jellemző tipográfiai sztereotípiától, azaz a betű sem historizál, nem talpas antikva, hanem a modernizmus korszakára jellemző groteszk, de mai testben. A design ezáltal mindkét idő-síkra utal. Bár a tervezés legkisebb léptéke a

tipográfiai szint, de legalább olyan meghatározó design döntés, mint az emlékmű téri meghatározása vagy az anyag megválasztása. Polgárdi Ákos tervezőgrafikus a team részeként jutott el a végleges megoldásig.

A számítógépes programok által felkínált betűtípusok sokaságát természetes adottságként fogadó olvasó számára talán kevésbé érthető, hogy a betűtervezés miatt igényel hosszú hónapokat (éveket is akár), de a kortárs tipográfiában jártas szakértő számára a feladat komplexitása és az idő rövidege nem szorul magyarázatra. „Elégé világos kritériumaink voltak, speciális helyzetről van itt szó. Mivel nem sík felületre kellett tervezni, inkább a klasszikus kőfaragáshoz állt közel a feladat. A fémbe való bevésés jellegzetes problémákkal állított minket szembe. Nincsenek kisbetűk a karakterkészletben, mert homogén betűképet kívántunk létrehozni. Stencilesített betűt választottam, hogy minél kevesebb szárkapcsolódás legyen, azaz ne süljön be a betű, tehát ne jöjjön létre olyan hangsúlyos szürke folt, amely felbolygatná a betű arányrendszerét. Fontos, hogy ez egy monoline betű, azaz a vonalvastagság egyforma, bárhol is metszük el a betűtestet, ami még a geometrikus groteszk betűk esetében sem mindig jellemző. A betűszárak bizonyos karaktereknél szét vannak kissé húzva, ez is azt a célt szolgálja, hogy minél kisebbek legyenek a bezárt betűközökben a torzulások. Mindez azzal is összefügg, hogy elsőként be-

ütőszerszámokkal vittük volna fel a felületre a szöveget, de nem voltak szépek a próbadarabok. Számos kísérlet után a CNC-marás technológiája bizonyult meggyőzőnek, ezzel tudtuk megoldani a 6 mm magasságú 0.8 mm vonalvastagságú betűk bronz felületen történő előállítását.”

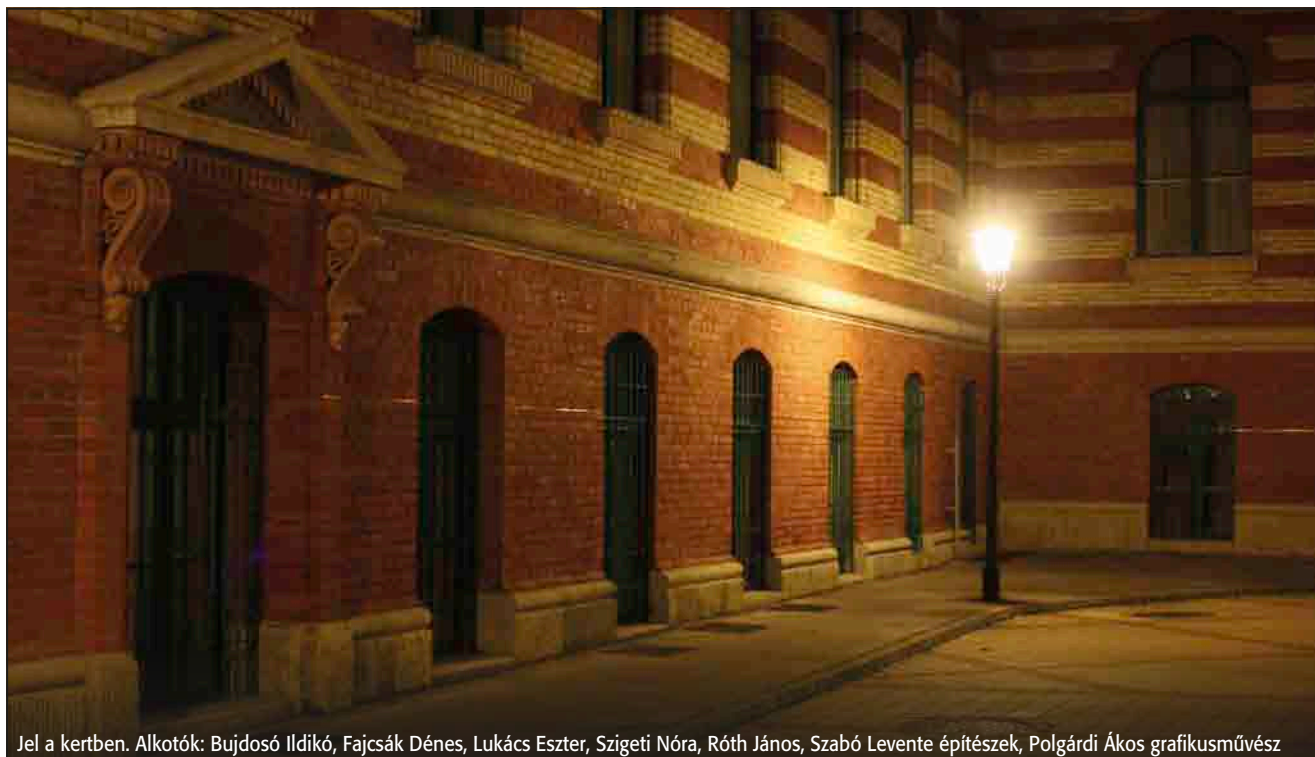
Az alkotás szellemének lényege jól megérthető a körüli épület belső sarkára került feliratból. Ott, az átfordulásnál ugyanis a fuga belső, habarcs-síkjáról kissé kijebb, a téglá sájkába kerül át, a betű pedig a véset helyett domborúvá válik. A bronzcsík mellett

haladó ember figyelme akkora már hozzászokik a konzekvens vizuális nyelvhez, minden apró változás feltűnik, jelentést érezni benne. Nem véletlenül. A művet definiáló, az értelmezést segítő egyszerű mondat magyarul, angolul és Braille-írással jelenik meg. „Az egyetem mindazon polgárai emlékére, akik a zsidótörvények, a vészkorszak, a második világháború áldozataul estek. ELTE, 2014”

Rövid, tényszerű állítás. Az emlékművet létrehozók szerint nem volt könnyű megfogalmazni. Értelmezhetjük ezt tágabban is: hetven év kellett hozzá. ●

A bronz csík mostanság még sárgán világít, kiviláglik, esti fényben

Jel a kertben. Alkotók: Bujdosó Ildikó, Fajcsák Dénes, Lukács Eszter, Szigeti Nóra, Róth János, Szabó Levente építészek, Polgárdi Ákos grafikuművész

fotó: Farkas Albert

Tündérek és kísértetek a palotában

Holló Szilvia Andrea

forrás: FSZEK Budapest Gyűjtemény

Schwindt Károly 12 hónap Pesten című képes kalendáriumában a Redoute bálterme díszítette a februári lapot

Egyszer volt, hol nem volt a pesti Duna-parton egy csodaszép városi táncterem, amelyet a köznyelv csak úgy emlegetett: a Tündérpalota. Hivatalos nevén ez volt a Redoute. Pollack Mihály tervei alapján épült, 1833-ban adták át a nagyközönségnek. Tizenhat év múlva, a szabadságharc alatt a budai Várat védő osztrákok ágyútüzében homlokzata beomlott. A pestiek mentették, ami menthető, a díszterem egyik csillárja ekkor

került a terézvárosi plébániatemplomba. Ám nem csak ez maradt a Redoute-ból az utókorra: 1972-ben megtalálták a korabeli pénzérméket és magyar-latin nyelvű ólomlemez rejtő alapkövét.

Az alapokig visszabontott épület helyén 1865-ben – éppen most, idén januárban százötven éve – nyitotta meg kapuit a Feszl Frigyes által tervezett utód, a városi vigarda, a későbbi Vigadó, díszlépcsőházának falán

most már egy igazi tündérmesével, Árgyélus királyfi és Tündér Ilona históriájával. A második világháború ezt a monumentális épületet szinte teljesen elpusztította. 1980-ra újjáépítették, majd 2004 és 2014 között a fénykort idéző állapotban rekonstruálták. A lenyűgöző látvány szinte nyomtalanul elfedi a Vigadó tragédiáját. És nem könnyű szét-szalazni, mi maradt meg, mi újult meg, mi veszett el örökre fénykora díszreiből.

A legutóbbi felújításkor megtalálták az étterem eredeti öntöttvas oszlopfőit

fotó: Török Máté

Az új kiállítótereket oszlopok őrzik

fotó: Harris László

fotó: Hingyi Gábor

A díszlépcsőház a mives kandelábrekkel

Nézzük végig a házat. Időutazásra invitálom az olvasót. A földszint a vendéglátás színtere volt másfél százada s aztán sok-sok évtizeden át. Északon étteremmel, délen (a mai galéria helyén) kávéházzal. A Vigadó restaurant eredeti öntöttvas oszlopai közül néhány a legutóbbi felújítás került elő. E váratlan lelet szolgált mintául az újonnan kialakított szintek és az új hátsó lépcsőházak oszlopaihoz.

Az egykori kávéház festetlen kőoszlopai ellenben arra emlékeztetnek, hogy a háború után ezeket vasbetonköpennyel burkolták, és a termet, éppen a faragott oszlopfők alatt, betonfödémrel félbevágták.

A díszlépcsőház fényárban úszik, ám – akárcsak a díszteremben – a most itt függő kandelábrek és csillárok rekonstrukciók. Igaz, Feszli eredeti tervrajzai és archív fotók segítségével készítették el őket.

Than Mór és Lotz Károly falképei az idén átadott felújított palotában olyannyira élette-

A díszterem a felújítás végéhez közeledve

fotó: Török Máté

„Feszli Frigyes eredeti terve alapján”

fotó: Török Máté

liek, hogy felmerül a gyanú, talán ezek sem eredetiek. Szerencsére – bár a háború a lépcsőházat sem kímélte – a restaurátorok több éven át tartó heroikus munkájának eredménye a lenyűgöző látvány. A lépcsőház természetes megvilágítása azonban megszűnt, az oldalfolyosó ablakait az udvarok beépítése után festéssel imitálták, jóllehet az eredeti ablakkereteket a falban megtalálták. Az üvegtető (opeion) fölé emeleteket húztak, így az onnan áradó fény is a rejtett világításnak köszönhető.

A díszterem méretei megdöbbentőek, a színek szemet gyönyörködtetőek. Ki gondolná, hogy itt szinte minden rekonstrukció? A mennyezet a második világháborúban leszakadt, a tartó vasgerendák elgörbültek. Az első újjáépítéskor nem az eredeti magasságba tették vissza a zárófödémeket, hanem öt méterrel lejjebb készítették egy prizmás égővel teletűzdelt álmennezetet. Most ismét a régihez közelít a belmagasság, csak a

különféle technikai elemeknek kellett némi helyet hagyni.

A függőlegesen mozgatható csillárok rekonstrukciója szépen sikerült, és a mennyezet kifestése is a múltat idézi. A címereket könnyen pótolhatták (középen Magyarország, a négy sarokban Erdély, Horvátország, Szlavónia, Dalmácia), de a Than Mór által megfestett négy folyóallegória (Duna, Tisza, Dráva, Száva) helyét, megfelelő források hiányában, geometrikus mintával töltötték ki. Az 1885 után felhelyezett szobrok másolatai sem kerülhettek vissza a talapzatokra. A főváros képzőművészeti bizottsága négy táncoló nőalak megmintázására kérte fel a művészeket (*Stróbl Alajos, Bezerédi Gyula, Füredi Richárd*). A gipszből készült, közel kétféle méteres alkotások (Csárdás, Menüett, Fandangó, Polonéz) azonban a háborúban megsemmisültek, s mivel nem volt mindről fénykép vagy leírás, négy honfoglaló vezér vette át a hölgyek helyét. Ezek is másolatok,

A díszlépcsőház frizében Tündér Ilona és Árgyelus királyfi története kelt életre

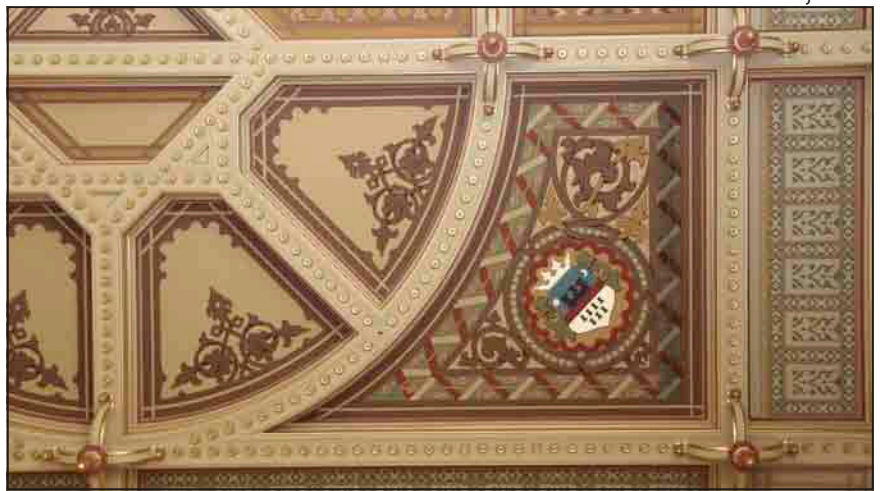
fotó: Török Máté

eredetijükre egy pesti bérházban, az Arany János utca 16. lépcsőházában bukkantak rá.

A déli, úgynevezett kisterem fölé az újjáépítéskor vasbeton födémeket húztak, a belmagasságot megkezelték. Az architektúra megváltoztatása után az oszlopok talpzatain álló négy magyar művészt ábrázoló szobor (*Tinódi Lantos Sebestyén, Bihari János, Lendvay Márton, Füredi Mihály*) rekonstrukciójával hely hiányában nem foglalkoztak. Északon, az egykori Csemegetárban nem szobrok váltak a háborús pusztítás áldozatává, hanem Than Mór és *Wagner Sándor* nagyméretű falképei (Attila lakomája és a Holubár cseh vitét legyőző Hunyadi Mátyás története), valamint Lotz Károly játékos puttói. Szerencse a szerencsétlenségben, hogy Than Mór olajban is megfestette a képet, ezt a Magyar Művészeti Akadémia őrzi.

A karzatra eredetileg a Deák Ferenc utca felől lehetett feljutni, de az a lépcsőház elpusztult, a Csemegetár mellől induló lépcsőt pedig a felújításkor elbontották. A pincérek szolgálati csigalépcsőn közlekedtek. Rá is bukkantak egy ilyen, befalazott lépcsőre, sajnos, ez továbbra is rejtett érték maradt.

Ha a páholyból kilépünk a panorámafolyosóra és letekintünk a Vigadó térre, már nem látjuk az egykor a kávéházhoz tartozó Hangli

A díszterem mennyezetén Erdély címerét is rekonstruálták

fotó: Török Máté

kioszkot, ami az ostromnak esett áldozatául. Ellenben visszakerült a parkba *Senyei Károly* kútszobra, az *Úrgeöntő* gyerekek, amelyet a háború után a Dagály strandra száműztek, hogy törülköző-akasztóként szolgálja tovább a dolgozó népet. S ha már a fürdőknél tartunk. *Zichy Jenő* műgyűjtő, aki több alkalommal kölcsönözte múzeuma tárgyait a bálszervezőknek, egy *Huszár Adolf* szobrot rendelt és ajándékozott a fővárosnak. Vénusz és Ámor párosát azonban szemérmességéből nem merték a Vigadóban felállítani, ezért

került a Gellért fürdőbe, ahol nem okozott gondot a meztelenség.

Az eredeti berendezést Feszli Frigyes tervei alapján gyártották le, de a használatban ezek hamar tönkrementek, a rozszant székek egy részét ingyen átadták a budapesti önkéntes mentőegyesületnek. Ki tudja, lappanganak-e még valahol ezek vagy éppen más tárgyak a városban a Vigadó fénykorából? ●

a képek forrása:
Magyar Művészeti Akadémia

Than Mór: Attila lakomája. A Csemegetár falképén sokat vitáztak, hiányolva a kompozícióból a szép hölgyeket

fotó: Takács István

ÉTKEZÉSI ÍRÓ

Indulásnak ennyi

Jolsvai András

Tavalyelőtt, egy verőfényes májusi napon teljesült ifjúkori álmom: Zoli barátommal lezúdulunk a Hármashatárhegytől a Szépvölgyi úton a Dunáig egy tűzpiros Ferrari cabrióban, és közben a Dondolót énekeltük – két pajkos ötvenes, akik voltunk. Nem mondom, hogy nem esett jól, de azért kellett hozzá némi önironia, hogy abszolváljuk. A tanulság pedig mégiscsak az volt, hogy vannak dolgok az életben, amelyeket már nem tudunk bepótolni, bármennyire is szeretnénk.

Ez a jelenet jutott eszembe, amikor elhátározta, hogy magam is felcsapok gasztrókiblernek, ahogy manapság szokás. Nem későn? – töprengtem. S nemcsak azért, mert mostanában tényleg minden valamire való lapban, újságban és online-felületen találkozhatunk ilyesféle vendéglátóipari fejezettel, úgyhogy a grízgaluska meg a lazacsteak (szíveskedjenek a kedvemért ezt cstéknek ejteni) tárgyában ma már nehéz újat mondani. (Nehéz, nehéz, de nem lehetetlen: majd meglátják.) Hanem főképpen azért, mert ez is egy olyan álom az életemben, melyet hosszú ideje kergetek.

Sok év előtt, amikor még se híre, se hamva nem volt ennek a divatnak Magyarországon, egy napon felkerestem a főszerkesztőmet (aki – csak a filológiai pontosság kedvéért mondom – nem azonos ennek a folyóiratnak a főszerkesztőjével), és előadtam neki ötletemet: mi lenne, ha eljárnék ide-oda a városban, elüldögélnék, eszegetnék, iszogatnék, aztán megírnám, mit tapasztalok. – Szóval azt akarod, hogy a vacsorádat is én fizessem? – mondta az éles eszű főszerkesztő, és páros lábbal ajtót mutatott. Értettem a szóból, és nem kísérleteztem többé. És egyre fájóbb szívvel olvastam aztán az évek múlva feltűnő étteremkritikákat sorban. „Epi-gonok” – gondoltam magamban sóhajtván, pedig szorosan véve nem volt igazam. És persze hozzágondoltam rögtön, hogy én mennyire, de mennyire jobban csinálnám.

Azért volt egy kivétel: a *Fáy-Orsós* tandem, a Wittman-fiúk, akik a Népszabadságban tényleg tőkélyre vitték a műfajt. Nagy élvezettel olvastam sorozatukat, és egyszer még egy kis tréfára is vetemedtem. Történt, hogy a szerzők vitriolos tollal tették a föld-

del egyenlővé az egyik méltatlanul divatos budai éttermet, melynek pöffeszkedő főnöke levélben fenyegette meg az egyébként inkognitóban ebédelő újságírókat. Több se kellett nekem, másnap asztalt foglaltam az étteremben, természetesen Wittmann néven. Kitüntetőleg udvarias kiszolgálásban volt részem, de nem tudhattam, melyik ételben lesz a méreg. Mindenesetre, amikor a főpincér gombapaprikást javasolt, mint a ház specialitását, szeretettel elhárítottam. Mindennek van határa. Egyszer a kérdés az, nem késő-e most, amikor az ember egy étterembe lépve többször pillant már a vérképerre meg a cukorszintjére, mint az étlapra, nekivágni egy ilyen kalandnak. Nincs-e eleve kudarcról ítélni az az étkezési író, aki nemhogy stílusosan, de gyomorilag sem tudja már megközelíteni nagy példaképét, *Krúdy Gyulát*?

Ne adjunk e kérdésekre elhamarkodott választ. Induljunk el ebben a városban, melyet mindannyian elfogódottan szeretünk, üljünk be elegáns éttermekbe és sarki kocsmákba, olvassunk mérvadó lapokat a kávéházakban, igyunk egy forró feketét egy presszóban, kvaterkázunk kisvendéglők kockás abroszainál, figyeljük a vendégeket, az étkeket, magunkat.

Gyűjtsünk életképeket a huszonegyedik századi Budapest asztalai mellől. Vagyis kövessük a hajdani városi folklór egyik klasszikus háromsorát, miszerint „enni jó, inni jó, szovjetuni jó”. A többi meg majd kialakul.

Tartsanak tőlem. (jav: velem). Eszem a szívüket. ●

fotó: Sebestyén László

VERSLÁB • VERSLÁB • VERSLÁB • VERSLÁB

Czigány György: AELIA SABINÁHOZ

Clausa iacet lapide coniunx pia cara Sabina: a sírkő latin szavainak ritmusa zümmög most a vén síneken. Drága Sabína! Utaznál-e velem Héven, zöld vonatunkon Aquincumból ki a Dunához, el a Flórián térig? Kipróbálnád-e az óbudai plébániatemplom három-manuális barokk orgonáját? Ijedten rezzensz majd meg, amikor sarkad a bal szélső pedálhoz ér, mert földrengés moraját kelted, remegést: a mélybasszus oszlopnyi sípja szólal meg mögötted, kezed pedig elvész, bolyong a billentyű-rengetegben. Kedvesen játszottál te kicsi orgonádon, öt ujjal talán, mégis a dallam két oktávnyi század csöndjén ível át, finom szárnycsapással, – hallgatunk téged! Azt is kérdezem ám: lennél-e jó barátnője az én Erikámnak? Duna-parti cukrászdában ízlelnétek-e a meggy és citrom hó hidegét, fagylaltot kanalazván kristály fényű pohárban? Vagy állnál-e vele Dunába bokáig, valahol a Római-parton bámulva hajót, víziszízt? S föl se kacagnál hű kavicsok közt járva, de szólnál: hű, de hideg víz, éppen olyan, mint kétezer éve!

A ROVATOT SZERKESZTI: KIRSCHNER PÉTER

ANGELO SOLIMAN

Barátság – Kazinczy és Péterfy

Petőfi Irodalmi Múzeum, 2015. január 15. csütörtök, 18 óra

Péterfy Gergely íróval a 2014-ben megjelent nagyszerű regény kapcsán a 200 évvel ezelőtt élt irodalomszervezőhöz fűződő barátságáról is beszélget Gyapay László irodalomtörténész és Horváth Csaba irodalomkritikus.

Miközben az afrikai rabszolgából a bécsi társaság érdekességévé vált Angelo Soliman és a magyar felvilágosodást meghatározó Kazinczy Ferenc barátságát állítja a középpontba, a kitömött barbár a közties állapotok regénye is. A Bécsbe látogató Török Sophie felidézti Kazinczyval töltött életét és a két férfi általa csak hallomásból ismert barátságát. Soliman kiállítási tárggyá lett kitömött teste pedig arra ébreszti rá az olvasót, hogy egyrészt Bécsből Kelet-Magyarország sem látszik sokkal jobban, mint Afrika, másrészt hogy bárki válhat egzotikus barbárrá a saját világában is. ●

SZÓRAKOZTATÓ BUDAPEST-TÖRTÉNET, OLDALNÉZETBEN

Legát Tibor – Zsigmond Gábor:

Közlekedik a székesfőváros

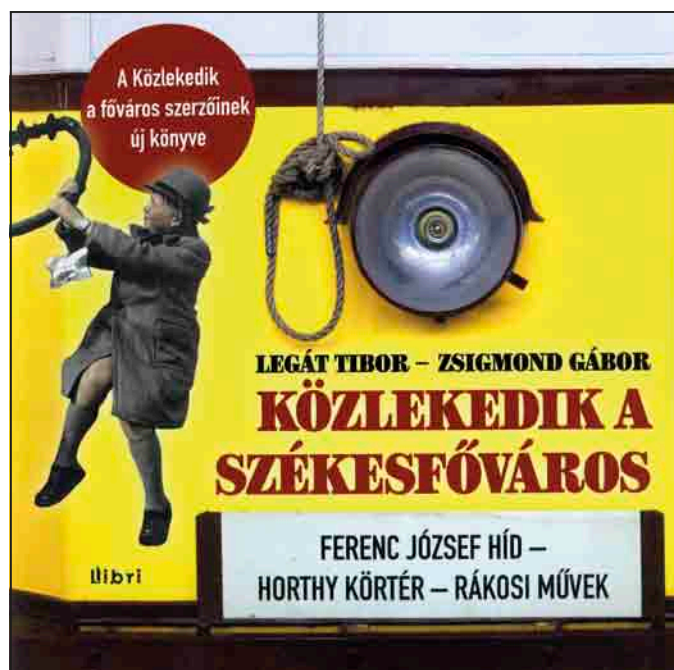
Ferenc József híd – Horthy körtér – Rákosi Művek

Török András

A két szerző remek párost alkot, most másodszor bizonyosodott be. Egyikük szaktörténész, jó ideje a közlekedési mamutvállalat dolgozója (és lapunk állandó szerzője) – az a dokumentum, jegyzőkönyv, amiről ő nem tud, az nincs is. Másikuk fantasztikus stílusérzékű kult-újságíró, aki művészi fokon átragasztja lelkesedését minden témáról, amiről ír. Márpedig mindig arról ír, amit szeret, úgyhogy lelkesedése garantált...

Van harmadik „szerzője” is a könyvnek, bár a címlapon nincs megemlítve, csak az előszóban. A két néven nevezett szerző elismeri, hogy a célba vett kor (1914-1949) Budapest közlekedésével foglalkozó fotóanyaga olyan szegényes volt régebben, hogy a fortepan.hu létrejötte és felfejlődése előtt ilyen könyvet nem lehetett volna kiadni. És akkor rögtön említsük meg a könyv tervezőjének, *Harsányi Tamás*nak a nevét, mert az ő munkája ritka sikeresen kapcsolja össze a régi fényképeket a mai szöveggel. (Különösen díjazandó egy lassan érhetővé váló, visszatérő truváj: a főszöveg közé vagy nagyobb fényképekre aggatott „kis színes” történetek egy fémszegeccsel vannak „odaerősítve”, éppen olyanal, mint a régi vilamosbérletek fényképei.)

Szeretni való, felfedező hajlamú, források százait megszólaltató, vicces könyv, amely húst hord fel a 20. század közepi történelemtudásunk csontvázára. Olvasás után okosabban és megértőbben tesszük le a bámulatosan súlyos könyvet. Azért ilyen nehéz, mert sok benne a tudás. Stílszerűen azt lehetne mondani, hogy „*van benne anyag, mint egy 1928-as gyártású*

középperonos villamos ikerkocsiban, azaz »Bukfenc«-ben.” (Sokunk kedvencéről részletes tervrázis is van a könyvben.)

A felhasznált források listája hosszú. Igazi alap kutatás képezi a könyv alapját: az eredeti levéltári anyag, valamint a még alig kutatót céges irathagyaték. Vannak aztán fotók, karikatúrák, plakátok, jegyek, bérletek, karszalagok, képeslapok, részvények, bélyegek, újságcikkek, a cég belső rendeletei, igazgatósági üléseinek iratai, levéltárakba került utasítások. Nehogy azt higgyük, hogy csak a BUDAPEST folyóirat átlagolvasójának szórakoztatása a cél (bár ez önmagában is nemes cél!), egy-egy kis fejezet a jövőben nyilván szakdolgozatok, PhD értekezések kiindulópontja lehet.

A tömör és arányos Bevezető a budapesti közlekedést vázolja fel a kezdetektől 1914-ig, attól kezdve, hogy a közlekedés szinte teljesen magánügy volt, mint a középkorban. Elképesztő civilizációs ugrást tett meg a város a gründerkorában.

Az elmaradt provinciális kisváros olyan ütemű fejlődésbe kezd, hogy egy mindössze hat éves találmányt kezdenek bevezetni. Igaz, ehhez az is kellett, hogy a legendás *Balázs Mór* személyes barátságban legyen magával *Werner von Siemens*-szel. Hihetetlen, de Budapesten épült ki Európa első belvárosi villamoshálózata.

A háborús zűrzavaron, az 1919-es őrült ámokfutáson (amikor május 1-jén 29 villamos szerelvényt vörösre festettek, rajta sárga színű „Világ proletárjai egyesüljetek!” felirattal, és ezek egész nap üresen (!) közlekedtek), az utána következő

szegénységen csak az egységes, fővárosi tulajdonú BSZKRT megalapítása tudott úrrá lenni. Jegyezzük meg azt a napot: 1922. december 27. Ekkor kezdődött a Horthy korszak konszolidációja. Ehhez egy hatalmas dollárkölcson volt szükség.

A könyv persze nem csak a villamosokról szól, dehogyan. Külön foglalkozik a busz, a trolibusz, a HÉV történetével. De mindent képes az egy-két három oldalpárra rúgó fejezetekben elmondani – mintha egy közismert, népszerű regényt olvasnánk, amit rajtunk, újszülötteken kívül mindenki ismer.

A Beszkárt története a mából visszatekintve valóságos csoda. Egy jól szervezett, kiváló szakemberek vezette cég akkor is jól teljesített, ha a felső pozíciókban politikai kinevezettek élőködtek. Aztán jött a háború, a légitámadások (őrizzék meg a jegyüket, utána igyekezzenek ugyanarra a kocsira visszazárni, ami nem volt mindig lehetséges, hiszen az utas néha csak roncsokat talált...), aztán a zsidótörvények, a nyilas idők, ostrom. Szigorúan villamos- vagy busz-perspektívából. Végül a háború utáni nehéz idők, a híres vállalat lezüllesztésének, szétcincálásának szomorú krónikája. A zárzó a Krónika című, könnyen áttekinthető, csinos és alapos kronológia.

De ami még a fő mondanivalónál is fontosabb, az a kéttucat emberi sors, amelyek kirajzolódnak. Közöttük is talán a legérdekesebbek a karikatúrába illően krakéler, kommunista hajlamú *Sajó* villamosüzemi főmérnök viselt dolgai 1919-ben, akit csendőr rokonai mentenek meg a börtöntől, és rakják ki az északi országhatáron. De érdekes a Muki villamosoknak az 1941-es balra hajts-ról jobbra köjts-ra való áttéréstörténete, és sok minden más. Például az, hogy milyen köriratban próbálták a Beszkárt dolgozókat nevéik magyarosítására rávenni. ●

(Libri, 2014, 271 o., 5990 Ft.)

KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ

HIDVÉGI VIOLETTA – MARÓTY KATALIN: YBL-ÉPÜLETSORSOK AZ UNGVÁR-KÁLVIN TÉRIIG

Budapest Főváros Levéltára

Budapest Főváros Levéltára, együttműködve a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építészettörténeti Tanszékével kiállítással és tanulmánykötettel tiszteleg a mester emléke előtt. Ybl életműve szinte kimeríthetetlen, számos vonatkozása kínálja magát a tudományos bemutatásra. Választásunk azért esett a Kálvini tér környékére, mert itt koncentráltan jelentek meg a nagy építész alkotásai. Magánházak és középületek egyaránt megtalálhatók a válogatásban, de még díszítő kisarchitektúrájából is idekerült néhány alkotás. Szerzőink jóvoltából az épületek a kor gazdaság- és társadalomtörténetével kísérve tárulnak fel előttünk, rávilágítva arra, hogy egy építészeti alkotás sohasem választható el az őt körülvevő emberi közegtől.

Ára: 3900 Ft

Megvásárolható Budapest Főváros Levéltárának titkárságán (1139 Budapest, Teve u. 3-5.)

A Múzeum Antikvárium ajánlata BUDAPEST LEGÜJABB TÉRKÉPE

Az utcák megnevezésével, házszámokkal és a Fővárosi Építőtanács által meghatározott szabályozási-vonalakkal. 20 szelvényben vászonra vonva, néhol – a szelvényeket nem érintően – a vászon beszkadva. Kiadó: Légrády Testvérek. Budapest, 1873-79 között. Litográfia. Méret: 52 x 72 cm.

Ára: 25000 Ft

A fenti térkép és még számos Budapest vonatkozású régi fénykép, képeslap, metszet megvásárolható a Múzeum Antikváriumban (1053 Budapest, Múzeum krt. 35.) és honlapjukon: www.muzeumantikvarium.hu

A Budapest Antikvárium ajánlata BUDAPEST TÉMÁJÚ RÉZKAROK AZ 1970-ES ÉVEKBŐL

Képünkön: „Vári járat a Nemzeti Galéria előtt”

Rozanits Tibor grafikusművész munkája, BKV kiadás.

Ára: 5000 Ft/db

További Budapesttel kapcsolatos metszetek, képes levelezőlapok és egyéb kiadványok nagy választékban találhatóak üzletünkben: 1091 Budapest, Üllői út 11-13. (a Kálvini térenél), www.budapestantikvarium.hu

ÁRUHIÁNY, DRÁGASÁG, ÉHSÉG

Gulyáságyú és rohamsisak – a Nagy Háború gyomornézetből

Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, 2015. május 31-ig

A kiállítás az első világháború kitörésének 100. évfordulója alkalmából az osztrák-magyar hadsereg és a magyar lakosság háború alatti élelmiszerellátásának meghatározó mozzanatait mutatja be hátszínházi és harctéri helyszíneken keresztül. Az áru-

hiány, a drágaság és az éhség szorításában a hadsereg és a lakosság ellátása minden korlátozó intézkedés – ármaximálás, jegyrendszer, hústalan napok bevezetése, gyenge minőségű hadi élelmiszerek forgalmazása – ellenére nagy gondot jelentett. A tárlaton a harctéri

entériőrök mellett színes fotók, plakátok, eredeti tárgyak és dokumentumok, háborús számkönyvek, élelmiszerjegyek, számológépek, falragaszok és pótszerek körvonalazzák a hadigazdálkodás keserveit, a szükség szülte „reform” táplálkozást. ●

RIPPL-RÓNAI ÉS MAILLOL

Egy művészbarátság története

Magyar Nemzeti Galéria, 2015. április 6-ig

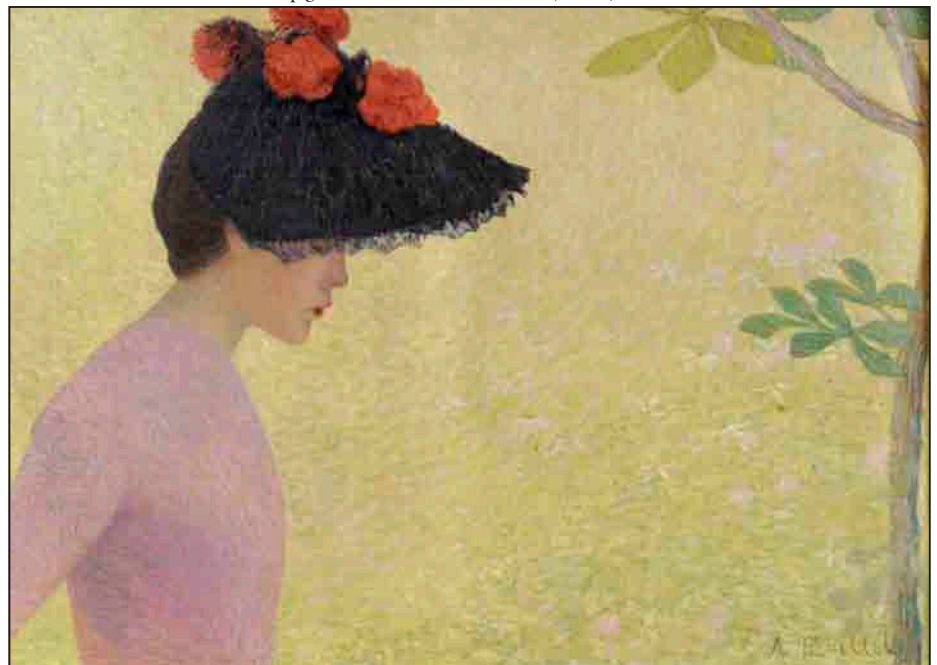
Rippl-Rónai József legalább annyira nagy hatást gyakorolt a modern magyar művészetre, mint *Aristide Maillol* a modern európai szobrászatra. A kiállítás e két nagy hatású művész barátságát és kapcsolatuk művészi dokumentumait állítja középpontba. A mintegy kétszáz művet felvonultató tárlaton a Nabik köréhez tartozó festő barátok (*Pierre Bonnard, James Pitcairn-Knowles, Édouard Vuillard*) művészete és a párizsi környezet is felvillan néhány, a Szépművészeti Múzeumban, illetve a kaposvári Rippl-Rónai Múzeumban őrzött művön keresztül.

Rippl-Rónai József 1890 körül ismerkedett meg *Aristide Maillollal* Párizsban. A két fiatal művész életre szóló barátságot kötött és kölcsönösen támogatta egymást művészi törekvéseiben. Mind Rippl-Rónai, mind Maillol pályája szempontjából döntő volt az ezt követő mintegy tíz év és a művészé érésük szempontjából is meghatározó barátságuk. Maillol kezdetben festőnek készült, de foglalkozott szőnyegtervezéssel és faszobrok faragásával is. Rippl-Rónai, miután búcsút vett első mesterétől, *Munkácsy Mihálytól*, a párizsi szimbolista körökben forgóldott. 1894-től a Nabikkal dolgozott együtt, akiket ő ismertetett össze Maillollal. Maillol fokozatosan eltávolodott a festéstől, majd a szőnyegkészítést is feladva a szobrászatban találta meg hivatását. Kapcsolatuk egyik tetőpontja az a három hónap volt, amelyet Rippl-Rónai 1899 végén a Pireneusokban fekvő Banyuls-sur-Merben töltött *Aristide Maillol* vendégeként. Rippl-Rónai 1900 körül elhagyta Párizst, és 1902-ben végleg Kaposváron telepedett le. Ugyanebben az évben, 1902-ben volt Maillol első gyűjteményes kiállítása *Ambroise Vollard* műkereskedő párizsi galériájában, ahol szobrászként is sikerrel mutatkozott be.

Valójában mind Rippl-Rónait, mind Maillolt 1902 után ismerték el: Rippl-Rónai Magyarországon lett híres és elismert festőművész, Maillol pedig kora egyik legfontosabb francia szobrásza. Személyesen már csak egyszer találkoztak, amikor Rippl-Rónai 1914-ben Franciaországban járt. Barátságuk azonban megmaradt, meleg hangú levelezést folytattak a magyar festő 1927-ben bekövetkezett haláláig. 1914-es franciaországi internálásakor Rippl-Rónai Maillol és barátai – *Maurice Denis* és *Pierre Bonnard* – segítségével szabadult ki és térhetett haza.

A kiállítás e két rendkívüli művész barátságának állít emléket, és igyekszik bemutatni egymásra gyakorolt hatásukat. A tárlaton látható Rippl-Rónai egyik fő műve, az 1899-ben Maillolról festett portréja. A párizsi Musée d'Orsay gyűjteményéből érkező alkotást utoljára csaknem nyolcvan éve, 1936-ban láthatta a budapesti közönség. *Aristide Maillol* festményeit, grafikáit, szőnyegét és kisméretű szobrait – összesen mintegy harmincöt művet – a párizsi Fondation Dina Vierny-Musée Maillol támogatásának köszönhetően mutatjuk be. A kiállításon Maillolnak és más Nabi művészeknek a Szépművészeti Múzeumban őrzött rajzai, grafikái is láthatók. ●

Aristide Maillol: Női profil, 1890 körül. Musée des Beaux-Arts Hyacinthe Rigaud, Perpignan (a Musée d'Orsay letétje)
 • *Pascale Marchesan – Mairie de Perpignan • Aristide Maillol / ADAGP, Párizs, 2014*

STRAVINSKY-MARATON

A Budapesti Fesztiválzenekar rendezvénye

Művészetek Palotája, 2015. február 7.

Igor Stravinsky imádta a fényűzést és a pazarlást, romantikus szálak fűzték *Coco Chanel*hez, élete végén pedig a Scrabble lett a kedvenc időtöltése. Ami viszont zeneileg folyamatosan porondon tartotta, hogy mindig képes volt megújulni. 2015. február 7-én az ő muzsikáját élvezhetjük egy egész napon keresztül a Művészetek Palotájában a Budapesti Fesztiválzenekar és a Müpa közös szervezésében. *Fischer Iván* és a Budapesti Fesztiválzenekar a Tavaszai áldozatot játssza, amely bár 1913-as bemutatójakor pofozkodásba fulladt, Fischer Iván szerint egyike azon zeneműveknek, amelyek megváltoztatták a világot. A nap során egy *Alföldi Róbert* rendezést is láthatunk: A katona történetét, amely a maga idejében még szokatlannak tűnő jazz-elemeket is tartalmaz. A kétszeres Kossuth-díjas gordonkaművész, *Perényi Miklós* és fia, *Benjámín* az ironikus és pikáns *Olasz szvitet* játsszák a Pulcinellából, amely a Stravinsky-életmű egyetlen csellóra és zongorára írott darabja. ●

Igor Stravinsky – egy zeneszerző, aki megváltoztatta a zenetörténelmet

SZEMÉTLAPÁTON, CSETEN

Zappe László

A Thália Színház, miközben nagyszínpadán kiismerhetetlen koncepció szerint vegyes színvonalú szórakoztatóipari programot bonyolít le, stúdióiban – beleértve a Mikroszkóp Színpadot is – ugyancsak kiismerhetetlen elvek szerint rendszeresen befogad alternatív előadásokat, újabban meg valamiért zavarba került társulatok produkcióit is. Így került az Új Stúdióba az *Odüsszeusz személtapán* című bűbájos humorú gyerekelőadás. Dél előtt tízkor, tizenegykor a Stúdió „K”-ban is megállná a helyét, ahol néhány éve *Zalán Tibor* Thészeusz kalandjait megjelenítő, *A rettentő görög* vitéze is nagy sikerrel ment.

Az *Odüsszeusz*-darabot a Budapesti Tavaszai Fesztivál keretében a Bárka Színház, a Budapesti Tavaszai Fesztivál és a Francia Intézet koprodukciójaként mutatták be, aztán nem játszották, nem volt hol és miből. Szép gesztus a Tháliától, hogy befogadta. A baj csak az, hogy este fél nyolctól játsszák, havonta egyszer. A célközönség ilyenkor már jó esetben fogat mos és kedvenc kispárnáját, maciját, takaróját keresgéli. Lehet ugyan, hogy *Philippe Genty* mitológiaváltozatát felnőtt értelemben kellene komolyan vennünk – az ismertető Monty Python meglegeti –, én azonban, miközben persze igen jól mulattam, végig úgy éreztem, hogy a különféle háztartási eszközökre, konyhakellékekre, a címszereplő személtapán túl kefére, tész-

taszúróre, bonbonokra, kelkáposztalevelekre adaptált tengeri kalandokat legjobban kisebb unokáim élveznék. Így is remek persze a maga nemében, főképp azért, mert elsősorban *Szorcsik Kriszta*, de mellette *Marofka Máttyás* és *Jerger Balázs* is, *Philippe Genty* és *Mary Underwood* rendezésében pompásan lelkesítik át a lelketlen tárgyakat, és derűjük, lendületük, mókás kedvük is bizonyára átragad még a legleketlenebb nézőre is. De több apró gyermek társaságában talán még nagyobb lehetne az önfeléd öröm.

Nem tudom, vajon hasonlóan befogadott előadásnak tekinthető-e az *Oszd meg* címet viselő játék, amelyet az Arizóna Stúdióban láttam, és az írás szerint: „*zenés multitasking egy részben, a Thália Színház és a Blue Duck Arts közös előadása*”. Nem igazán tudom, mi az a multitasking, de már sejtem, a Blue Duck Artsról viszont még nem hallottam. Azt viszont tudom, hogy az alkotók egy része nemrég az azóta megszűnt KoMa kereti közt ügyködött.

Nyilván kicsit lassú vagyok már, de engem semmiképpen sem a kék kacsa vonzott, hanem az előadást dramaturgként és rendezőként fémjelző *Vékes Csaba*, a versszövegeket szerző *Valcz Péter* és a színész *Mohai Tamás*.

Szirmai Melinda és *Fekete Fruzsina* darabja, *Vékes Csaba* rendezésével együtt,

eleinte dühített. Láttam már néhány színpadi visszaélést a csetelés újabb kori szokásával. Mint ilyenkor általában, csak lomha vérmérsékletem – nevezhetném persze jólneveltségnek is – óvott meg a botránys kirohanástól. De aztán megszerettem a dolgot. A szöveg, a történet lassan kibontakozott az ifjúsági hablatyolás és a mindenbe beleköttyogó mamával való huzakodás közhelykonfliktusai közül. A szokványtrióba belépett egy negyedik, egy költői lelkületű, mondhatni eszményi, nem e mai világból való fiatalember. És nemcsak betoppan – már ha e szónak a cseteléssel kapcsolatban van értelme –, hanem el is hódítja a bűbájos kislányt az ugyancsak kedves, de közhelyfiúcskától.

A poént megpróbálok nem elárulni, bár anélkül éppen azt nehéz megsejtenni, ami a kurta darabocskát kicsit feldobja. Legyen elég annyi, hogy a számítógépes társalgás világában semmi sem biztos, a virtualitással sokféleképpen lehet trükközni. Egy gyermeke jövőjéért aggódó, az életben, a szerelemben, a házasságban csalódott anya pedig sok mindenre képes.

Őt *Kovács Vanda* játssza, akinek arcáról még mindig letörölhetetlen némi huncutság, féltett fiacskája pedig *Mohai Tamás*, aki még mindig igazának tud látszani egy érettségi előtt álló, izgékony-sértődékeny fiatalember bőrében. *Bánovits Vivianne* éretlen butuskaként éppoly vonzó, mint megkomolyodó, mélyebb emberi értékekre fogékonyvá váló leányként. *Mózes András* meg egy komoly, lírikus alkatú fiatalemberről is elhitheti, hogy létezik. ●

A BUDAPEST 2014. évi tartalomjegyzéke és mutatója

összeállította: Sántháné Antal Sára

Várostartórténet, köztörténet

BUZA Péter: Három királyok. 10/26–27. ill. III. Frigyes porosz, I. Sándor orosz és I. Ferenc német-római császár 1814-es fővárosi látogatása a sajtó tükrében.

BUZA Péter: Tarján Vili nagy dobása. (A nagy háború). 7/2–4. ill. A szarajevói merénylet és a hadüzenet a sajtóban. 1914. júl. 30.

CSEREY Gábor: Keressük Karl Liebknechtet. 5/25–27. ill. 1919. május 1-jei dekoráció a Ferenciek terén.

CSONTÓ Sándor: Affér az Országos Kaszinóban. 3/7–8. ill. A kaszinó és a hadtestparancsnokság közötti nézetkülönbség.

CSONTÓ Sándor: Írók a háborúban. (A nagy háború). 8/2–3. ill. Balázs Béla, Molnár Ferenc, Szép Ernő, Gyóni Géza és mások.

CSONTÓ Sándor: Őfelsége kapitánya. (A nagy háború). 4/24–25. ill. Bárány Fejérváry Géza 1914-es halála.

CSONTÓ Sándor: Párbajhősök, közerkölcsök, becsületügyek. (A nagy háború). 5/9–10. ill. Politikusok körében.

CSONTÓ Sándor: Ecsettel és ceruzával a harcokban. (A nagy háború). 9/12–13. ill. Mednyánszky László és más művészek frontábrázolásai.

CSONTÓ Sándor – FALUS László: Csak egy szikra kellett. (A nagy háború). 10/6–7. ill. A korabeli távirón küldött üzenetváltás.

CSONTÓ Sándor: Patthelyzetben. (A nagy háború). 11/12–13. ill. Gróf Károlyi Mihály közéleti szerepe, magánélete a háború végén.

CSONTÓ Sándor: Az első karácsony a fronton. (A nagy háború). 12/2–4. ill. 1914. decemberének hadi és magáneményei a Pesti Napló, a Vasárnapi Ujság, a Pesti Hírlap, a Népszava és Az Est hasábjain.

MARAFKÓ László: Pesti viccszületés. 5/28. ill. A szocializmus idején.

MILLISITS Máté: Kripta a Kálvin téren. 2/22–24. ill. A református templom 79 sírfülkéjének feltárása.

NYÉKHELYI Dorottya, B. – TEREI György: Régészek ásták fel az Ifjúsági Parkot. 4/28–29. ill. RÁDAY Mihály: Feltárulnak Pest főtemplomának titkai. 12/5–8. ill. A régészeti leletek átirhatják Pest és a templom történetét.

RÓBERT Péter: Dózsa – 500. 10/12–13. ill. 1514. Keresztes hadjárat kihirdetése Budán. Dózsa György emléke.

Magánszféra, sorsok, családok, társadalomtörténet

BUZA Péter: Híd a szomszédomban. 11/2–4. ill. A szerző személyes emlékei a második Erzsébet híd építése idejéből.

BUZA Péter: Utazás az életünk. (Magánanziks). 3/2–6. ill. A hatéves Sztankovics Mária utazása Belgiumba 1924-ben az Országos Gyermekvédő Liga akciójában.

BUZA Péter: Öt fiamból négy katona! (Magánanziks). 5/4–8. ill. A Wessely fiúk és család története.

BUZA Péter: Csillagosok, katonák... (Magánanziks). 7/22–25. ill. A Berliner, Róth család a két háború között.

BUZA Péter: Főúr! Fizetek. 8/10–12. ill. A Budapesti Könyvek sorozatban megjelenő könyv hősről, báró Wallburg Ernő, a New York kávéház főpincére életéről.

BUZA Péter: „Légy jó mindhalálgig” (Magánanziks). 9/18–21. ill. Adalékok a Róth, Fürst család történetéhez.

BUZA Péter: Elmenni? Maradni? Visszatérni? (Magánanziks). 10/18–21. ill. A Berliner, Róth, Fürst család utolsó generációinak története.

BUZA Péter: Lázár Kálmán hazatért. 6/27–29. ill. A szárhegyi gróf emlékünnepe Erdélyben.

CSONTÓ Sándor: Mánás Elzát meggyilkolták! (A nagy háború). 1/2–3. ill. 1914. január 10-i bűneset.

JOLSVAI András: Zárom soraidat írásai. Képeslapokra írt magánjellegű üzenetek, életrajzi morzsák Budapestet ábrázoló lapokon. Toborzás. 1/20. ill. Egy képeslapgyűjtőnek írt képeslap története; Piros tinta. 2/8. Streitman Kornél levele apjának Pezsgőfürdő. 3/32. „Vendégeskedés” Törleyék Sacelláry kastélyában; Szülői szeretet. 4/15. Goldsteinék magánélete; Sportállás. 5/32. Üdvözlőlapja a MAC sporttelepéről 1917-ből; Idill. 6/10–11. Babsi lapja szüleinek Abonyba a Palatinusról; Két hét késelem. 7/32. Egy 1912-es Ludovika-bál emléke; Madártávlat. 8/13. Képeslap Budapestről Esztergomba; Nyelvi nehézségek. 10/11. Egy osztálytársi üdvözlés és gyilkosság; Mi a kérdés? 11/32. Egy orvostanhallgató 1924-ben írt sorai; Az ifjúság mézíze. 12/32. Négy fiatal barát, kik az első világháború áldozatai lettek.

SZÉKELY Ilona: Púder és szappan. 5/2–3. ill. Visszatekintő városnéző séta a mosószappantól a francia parfümig.

Városkép, utcák, terek

6:3 a Rumbach Sebestyénben. 1/10–11. ill. Tűzfal-festmények egy kopár tűzfalon.

BUZA Péter: Szélfűtták. Naneeee! 11/31. ill. Jár-daszegélyek.

JOLSVAI András: Váci úti szeletek. 12/18–20. ill. Átváltozásai az utóbbi 50 évben.

JOLSVAI András: Angyalzöld. 8/30–31. ill. A XIII. kerület zöldterületei.

RÁDAY Mihály: Büti. Naneeee! 2/7. ill. Miért „keletkeznek” újabb tűzfalak?

RÁDAY Mihály: Veremben. Naneeee! 3/21. ill. Rákóczi téri fák pusztulása.

RÁDAY Mihály: Ablak-járvány, kiütéssel. Naneeee! 6/32. A Várkert-bazár szokatlan tűzrendészeti megjelölései.

TOSICS Iván: Óriás betolakodók. 2/4–7. ill. Óriásplakátok.

[TÖRÖK András]: Simplicissimus Budapestje. 1/18–19, 2/18–19, 3/18–19, 4/18–19, 5/18–19, 6/14–15, 7/14–15, 8/14–15, 9/14–15, 10/14–15, 11/18–19, 12/16–17. ill. A várost jól ismerő úti-könyv-szerkesztő lenyűgöző, személyes írásai terekről, helyekről, épületekről, eseményekről, személyekről.

Budapest képi és irodalmi ábrázolásai

Ötven év. 11/20–21. ill. 1965-ös budapesti MTI fotók.

Rajzépítő. 4/22–23. ill. Zöldi Péter építész rajjai.

BOLGÁR György: Budapest, Budapest, te csodás. 7/15. Vers.

ERDŐS Virág: Pesti mese. 3/19. Gyermekvers.

KUKORELLY Endre: Budapest papírváros. 5/19.

LACKFI János: Mindhalálgig. 9/15. ill. Vers

PARTI NAGY Lajos: Budapest-kivétek. 10/15. Vers.

PETŐCZ András: Budapest, az én városom. 4/19. Vers.

SZÁNTÓ András: Vadász Endre Budapestje. 1/21–23. ill. Metszetek.

SZÁNTÓ András: Rajzépítő. 2/20–21. ill. Dámós György rajjai.

TÁBOR Ádám: A Vérmező lovagja. 11/19. Vers.

TÉREY János: A svábhegyi hómunkás dala. A művész dala kölyökkutya korából. 2/19. Versek.

TÓTH Krisztina: Fogadkozás a Rottenbiller utcában. 6/15. Vers.

VARGA Lilla: Városom. 12/17. Vers.

VÖRÖS István: A Szent István parki hős. 8/15. Vers.

Építészeti és műveik a városban: épületek, szobrok, síremlékek

Gerle János emlékezete. 1/28. ill. Tisztelgés az építész és történész előtt.

Mementó. Krivánszky Árpád fotói. 11/14–15. ill. Háborús emlékművek.

A Nemzeti Panteon Alapítvány és az Ybl Bicentenáriumi. 8/24. ill. Ybl Miklós síremlékének felújítása.

[Városnéző séták a Holnap Kiadó szervezésében egy-egy építész alkotásairól]: Pollack Mihály és a budapesti klasszicizmus. 4/30.; Steindl Imre építészete. 6/30.; Lechner Ödön építészete. 7/28.; Hauszmann Alajos építészete. 8/27.; Korb Flóris és Giergl Kálmán építészete. 9/32.; [Vágó József művei]. 10/28.; [Medgyaszay Istvánra emlékezve]. 11/27.

B.[UZA] P.[éter]: Vakulj, magyar! Naneee! 4/10. ill. Az Astoria Szálló melletti üres ház.

CSONTÓ Sándor: Holnemvolt Park. 4/20–21. ill. Az egykori Vidámpark épületei.

CSONTÓ Sándor: Csak tiszta forrásból! (A nagy háború) 6/2–3. ill. A Gellért fürdő építését a háború kitörése akadályozta meg.

CSORDÁS Lajos: Tíz év után a Vigadóban. 1/24–26. ill. A felújítási munkák eredménye.

HIDVÉGI Violetta: 2x200 = Ganz Ábrahám + Ybl Miklós. 4/6–9. ill. V. Akadémia u. 8. Ganz ház története.

H.[IDVÉGI] V.[ioletta] háztörténeteket bemutató írásai. Titkos udvarok. (Fényirda). Sebestyén László fotósorozata. ill. 1/16–17. VII. Damjanich u. 52.; 2/16–17. Október 6. u. 3.; 3/16–17. Október 6. u. 5.; 4/16–17. V. Múzeum krt. 7.; 5/16–17.; VI. Bajcsy Zsilinszky út 17.; 6/16–17. V. Apáczai Csere János utca 3.; 7/16–17. XIV. Dózsa György út 17.; 8/16–17.; VI. Andrassy út 45.; 9/16–17. VII. Erzsébet krt. 44–46.; 10/16–17. VII. Jósika u. 25.; 11/16–17. V. Vigyázó Ferenc u. 4.

HIDVÉGI Violetta – RITOÓK Pál: Ybl a Várkert bazárban. 6/25–27. ill. Ybl Miklósról emlékeztek születése bicentenáriumán.

HIDVÉGI Violetta – MARÓTYZ Katalin: Épületsorok az Unger-háztól a Kálvin térig. 12/24–26. ill. Kiállításon és tanulmánykötetben tisztelgettek Ybl Miklós emléke előtt.

HOLLÓ Szilvia Andrea: Ráth Károly kemeceje. 12/20–21. ill. V. Papnövelde utca 2. (1841. Hild József) Egy téves építési adat: nem a polgármester építtette.

PATAK Gergely: A Károlyi palota a Nemzeti Múzeum árnyékában. 8/22–24. ill. Ybl tervezte épület.

SOMOGYI Krisztina: Az Eiffel Palace irodaház átalakulása. Építészet faltól-falig. 7/18–21. ill. Pesti Hírlap egykori irodaháza ma.

Városépítés, városfejlesztési tervek

Liget Budapest. Szerk. Budapesti Építész Kamara. 1/12–15. ill.

BÁLINT Imre: A Városliget jövője. Gondolatok egy országos tervpályázat margójára. 1/12.

CSONTÓ Sándor: Egymillióan szavaztak az Állatkertre. 11/24–25. ill. A Liget Budapest program.

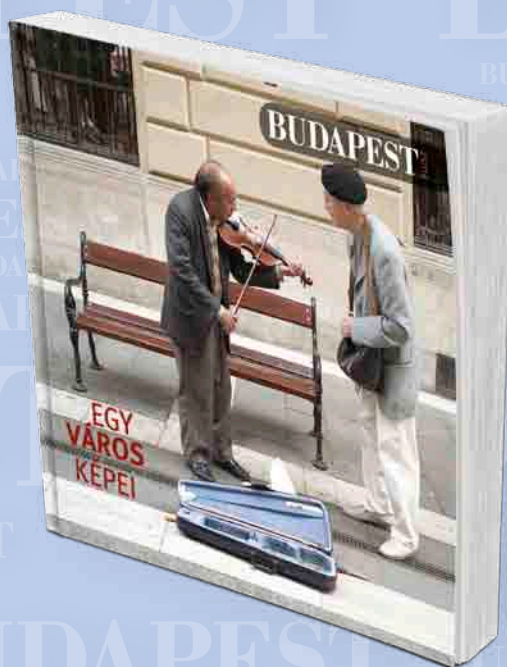
HAMVAY Péter: Csak azért is: Sorsok Háza! 3/26–27. ill. Az emléképület körüli viták.

HAMVAY Péter: Vége a táncnak. 8/32. ill. A volt karmelita kolostor (Várszínház) Miniszterelnöki Hivatallá tervezett átalakítása.

BUDAPEST PLUSZ

BUDAPEST 2004-ben visszakapta patinás folyóiratát. A **BUDAPEST** olvasói közül jó néhányan már az új folyam tíz hiánytalan évfolyamának büszke birtokosai, de többen vannak azok, akik az elmúlt években csatlakoztak előfizetőink, barátaink táborához.

Szerkesztőségünk – és műhelye, a Nagy Budapest Törzsasztal – úgy ítélte meg, hogy a bő évtized, ami mögöttünk van, elegendő alapot ad ahhoz, hogy az elmúlt tíz esztendőben publikált értékeket tematikus kiadványokban, egy különleges sorozatban is hozzáférhetővé tegyük. A **BUDAPEST PLUSZ** sorozatnyitó kötete szeptember végén megjelent.

BUDAPEST PLUSZ – Egy város képei

A kötetet előfizetőink kedvezményes áron, a postaköltséggel együtt 1200 forintért vásárolhatják meg.

A megrendelést az összeg banki átutalásával, www.budapestfolyoirat.hu/elfizetes-vasarlas menüponton eszközölheti.

A kiadványt postai utalványon is megrendelheti.

MINDKÉT ESETBEN – a postai utalványon a „feladó” rovatokban olvashatóan – **TÜNTESE FEL** a nevet és a postai címet, akinek és ahová a küldeményt postázni kéri.

A kiadó hivatalában – PRESSXPRESS Bt. 1037 Budapest, Vörösvári út 119-121 – hétköznapokon személyesen is **megvásárolhatja a kiadványt**. Továbbá az **Írók Könyvesboltjában** (VI., Andrassy út 45.), a **FUGA Budapesti Építészeti Központban** (V. Petőfi Sándor utca 5.), a **Budapest Antikváriumban** (IX., Üllői út 11-13), a **Litea Könyvesbolt és teázóban** (I. Hess András tér 4.).

Ugyanitt veheti meg a **BUDAPEST** aktuális és régebbi számait is (amíg a készlet tart.)

RÁDAY Mihály: Terv – vagy amit akartok. (Exfórum). 2/13–15. ill. Aczél Gábor, Beleznay Éva, Kerekes György, Schiller István az építészeti tervezés szabályozásáról.

SOMOGYI Krisztina: Anziks a Kossuth térről. Szerk. Budapesti Építész Kamara. 6/18–21. ill. Az átalakított tér.

SOMOGYI Krisztina: Pietas et litterae. Piarista központ. 12/9–12. ill. Háromszáz év piarista jelenlét a Belvárosban, a rendház és az iskola története. Rekonstrukciós látványtervek.

SOMOGYI Krisztina: A körtéri „Gomba” átépítése. Szerk. Budapesti Építész Kamara. (Múlt és jelen egy kalap alatt). 8/18–21. ill.

SOMOGYI Krisztina: Nagy vágyak – kis beavatkozások a nyóckerben. Magdolna. Szerk. Budapesti Építész Kamara. 9/8–11. ill.

SOMOGYI Krisztina: Miénk itt a tér. A Teleki. Szerk. Budapesti Építész Kamara. 10/2–5. ill.

Közlekedési építmények

Még megvan! 11/4. ill. A régi Erzsébet híd megmaradt hídfő-kövei.

CSONTÓ Sándor: A Lánchíd átépítése. (A nagy háború). 2/25–27. ill. 1914-ben.

CSONTÓ Sándor: Sínen a Sikló? 6/4–5. ill. A Gellérthegy Sikló építése.

SOMOGYI Krisztina: Kezdjük a végénél! (A Négyes). 3/13–15. ill. A 4-es metró végállomásai.

SOMOGYI Krisztina: Tektonikus szépség-szemle. (A Négyes). 4/11–14. ill. Kihívó építészeti megoldások.

SOMOGYI Krisztina: Más megvilágításban. (A Négyes). 5/20–24. ill. Építészeti megoldások.

ZSIGMOND Gábor: Bocsnátot Kérek, Véletlenül Történt. 12/22–24. ill. Budapesti Közúti Vaspálya Társaság székhelyei, vezetői és fejlesztései.

ZSIGMOND Gábor: Kifosztott sír az óbudai kocsiszin. 9/2–4. ill. Lehangoló épületorténet.

Vendéglátóhelyek, üzletek

CSONTÓ Sándor: Villanyoltás a Teréz körúton. 3/20–21. ill. Az ERMA üzlet védett neonja (Teréz krt. 4–6).

HORVÁTH Júlia Borbála írásai a Végeladás sorozatban. Sebestyén László fotóival illusztrált képes sorozat meglévő és bezárás előtti üzletekről, boltokról, kisiparos szolgáltató egységek portáljairól.

Csak a Csöke. 1/4–7. ill. Az István út páros oldalán: 44–4. számok.; Pörkölt és kávé. 2/9–12. ill. Az István út 17–45. között; Alsó, felső, Király! 3/9–11. Séta a Király utca 110–86. között; Nyitva-zárva. 4/2–5. A Király utca 70–86. között; Küllőhúzó. 5/11–15. A Király utca 65–81 között; Halakkal táncoló. 6/6–9. Király utca 85–103 között; A Dohány

bukéja. 7/8–11. Dohány u. 68–30; Tündérvíz, Mária. 8/7–9. A Dohány u. 77–57. között; Aranycsillag a Kosutiban. 9/5–7. ill. XIX. Kossuth Lajos utca; Tisztes jelen. 10/8–10. Elnök és Orczy út között; Nem oda Buda. 11/9–11. Lövéház utca; Korcsmáról kocsmára. 12/13–15. ill. A budafoki Kossuth Lajos utcában.

SZÁNTÓ András: Odalent, messze délen. (Nyári kulinária). 6/11–13. ill. Vendéglők Pestlőrincen, Kispesten.

SZÁNTÓ András: Kertvendéglők – Duna-korzó. (Nyári kulinária). 7/5–7. ill. Hangli, teraszok.

SZÁNTÓ András: A Városliget, amilyen volt, és amilyen lehetne. (Nyári kulinária). 8/4–6. ill.

SZÁNTÓ András: Már Újpest sem a régi... (Nyári kulinária). 9/22–24. ill. Illik csárda és társai.

Életmód, civil világ, városi riportok

Tudományról a Hadikban. 11/22–23. ill. Tudományos ismeretterjesztő rendezvények.

BUZA Péter: Akkor (tényleg!) szüret! 9/27–28. ill. A Budai Vörös újjászületése. Kadarka Kör.

HORVÁTH Júlia Borbála: Korikörkép. 2/2–3. ill. Életkép.

HORVÁTH Júlia Borbála: Retrofon. 8/28–29. ill. Halász Iván nyomdász rádió- és régiséggyűjteménye.

MARAFKÓ László: Nagyvárosi kispályások. 1/8–9. ill. Hajnali riport, lomizás, üzletelés.

SOMOGYI Krisztina: Felfelé a lépcsőn. 11/5–8. ill. Építészeti körének rendezvényei a Petőfi Sándor utcában. Ötéves a FUGA.

SZÉKELY Ilona: Ortodox keresztények Pesten. 7/12–13. ill. Pesti szerb templom, Tökölyanum.

Kultúra, közgyűjtemények, színházi előadások

Letűnt paraszti világ a Belvárosban. 7/30. ill. Molnár Edit festőművész kiállítása a Vigadó Galériában.

B.[UZA] P.[éter]: Epreskerti Esték. 7/31. ill.

CSÁKVÁRI Géza: Buda artmozi nélkül marad? 2/30–31. ill. A Tabán mozi bezárása.

CSORDÁS Lajos: Pest is felül az Orient-expresszre. 6/22–24. Ázsiai Művészeti Központ lesz a volt Hopp Ferenc villában.

CSORDÁS Lajos: A világ egy pezsgőspalackban. 7/26. ill. Fotókiállítás a Capa Centerben. (Gács): Hajdanvolt aranykorunk. 9/25–26. ill. Kiállítás Róth Miksa, Thék Endre és Jungfer Gyula emlékére. V. Garibaldi u. 2.

GÁL Vilmos: Herman Ottó emlékezete. 10/22–25. ill. Közös közgyűjteményi kiállítás az utolsó polihsztor életéről.

SZEGÁL Tamás: Emlékezet és látvány. Silvio Monti kiállítása a Nemzeti Múzeumban. 3/22–25. ill.

WINKLER Barnabás: 11 év, 110 kiállítás a HAP Galéria zárókiállítás. 11/30. ill.

ZAPPE László: Budapesti tél. 1/27. Karinthy Ferenc műve a Karinthy Színházban.

ZAPPE László: Raktárban „A régi nyár”. 2/31. Budapesti Operettszínház „raktárszínháza”.

ZAPPE László: Vidéki borbély a főváros szívében. 3/27. Szindarab egy borbélyüzletben.

ZAPPE László: Alaposan megmunkált semmisség. 4/29. Arthur Schnitzler Anatol és a nők. Radnóti Színház.

ZAPPE László: Színházzá varázsolta költészet. 5/27. Versműsor. Örkény Színház.

ZAPPE László: Igényes operett. 6/24. Budapesti Operettszínház.

ZAPPE László: Posztmodern turmix sztárszereposztásban. 7/27. Amadeus. Belvárosi Színház.

ZAPPE László: Őszre megkomolyodik? 8/25–26. Übü király Szentendren.

ZAPPE László: Redukció a Vajdahunyad városban és a Városmajorban. 9/30. Godspell és a Pánik a fedélzeten.

ZAPPE László: Hiányérzetek. 10/28. Bächer Iván emlékest a Spinozában.

ZAPPE László: Kongás – csemegepulton innen, tengeren túl. 11/28. Ötvös András játéka a Jurányi Kamaratermében.

ZAPPE László: Sorozatgyilkos a pesti Broadway-en. 12/29. ill. Kiss Márton darabja. Centrál Színház.

Recenziók, könyvbemutatók

BUZA Péter: A Himalája magyar remetéje. 10/30–31. ill. Kubassek János könyve Kőrösi Csoma Sándorról.

BUZA Péter: Báró Wallburg színre lép. 9/29. ill. Főurak a Monarchia Nagykávéházban kötettről.

KEMÉNY Mária: Mintha a házak maguk is sírnának. Erzsébetváros zsidó öröksége. 3/30–31. ill. „Ami látható és ami láthatatlan” című könyvről.

RÁDAY Mihály: Dragonits Tamás kilencven éves. 12/30–31. ill. Szemtanúság című kötete. SALY Noémi: Útmutató útvesztőben. 2/28–29. ill. Budapesti utcanevek A-Z. Szerk. Ráday Mihály.

TÖRÖK András: Sándor Anna: „Anna te hüllye vagy?” Spinoza a Dob utcában. 4/26–27. ill.

ZEKE Gyula: Súlyos könyv, lebegő kövekkel. 8/25. ill. Tóth Vilmos- Nagy Károly Zsolt: A Salgótarjáni utcai zsidó temető.

BUDAPEST – a városiak folyóirata

SÁNTHÁNY Antal Sára: A BUDAPEST 2013. évi tartalomjegyzéke és mutatója. 1/30–32.

BUDAPEST

FIZESSE ELŐ A BUDAPESTET!

Az egyetlen folyóiratot, amely a magyar fővárosnak szenteli tematikáját, amelyben a város történelmének, kultúrájának, épített és kulturális örökségének hagyományainak, életének-társadalmának legjobb ismerői publikálják változatos műfajokban olvasmányos, gazdagon illusztrált írásait. Fizesse elő, ha otthonát szerető polgára ennek a csodálatos városnak, amely éppen olyan páratlan, mint a **BUDAPEST**, az utolsó bástyája Budapest mindig rangos s színvonalas lapkultúrájának.

A **BUDAPEST** évi tizenkét száma mostantól nem csak a naptárhoz igazodva (azaz nem feltétlenül s kizárólag januártól decemberig) fizethető elő 5000 forintért: az év során bármikor megrendelhető a lap egymást követő tizenkét száma.

Ha a naptári hónap utolsó napjáig beérkezik számlánkra a banki átutalás, a következő hónaptól kezdve tizenkét hónapon át postázzuk a **BUDAPEST** számait. Ha csekken vagy postai utalványon fizet elő, a naptári hónap tizenötödikéjéig feladott előfizetési díj ellenében a következő naptári hónapban megjelenő számmal kezdjük a 12 szám postázását. Aki nem a naptári év kezdetén fizet elő, s teljes naptári évet, az évfolyamot szeretné birtokolni, az abban az évben megjelent, de a gyűjteményéből hiányzó számokat – amíg a készlet tart – visszamenőlegesen is megvásárolhatja a kiadó székházában (Vörösvári út 119-121) vagy azoknál a könyvesboltoknál, amelyeket a mellékelt listában adunk közre.

A **BUDAPEST** tizenkét számának előfizetési ára – postaköltséggel együtt – 5000 azaz ötezer forint.

A megrendelést az összeg **banki átutalásával**, (1080 0021 - 4000 0001 - 8200 5002) a www.budapestfolyoirat.hu/elfizetes-vasarlas menüponton, vagy **postai utalványon**, s a kiadó kibocsátotta **sárga csekken** is eszközölheti. Az utalványon a „Feladó” rovatokban, a sárga csekken a „Megbízó (Befizető)” rovatokban azt a nevet és címet tüntesse fel olvashatóan, ahová a lapszámok postázását kéri.

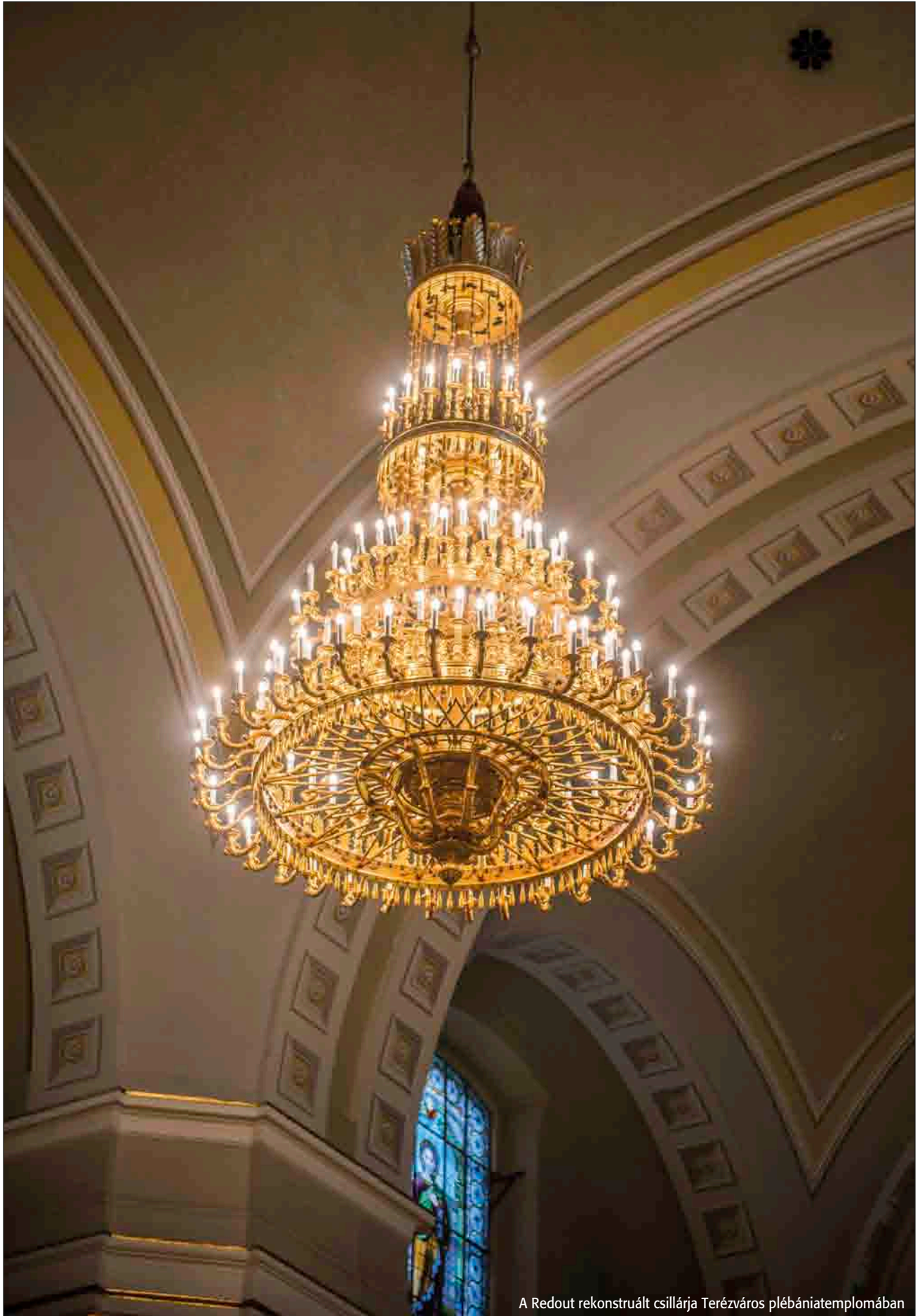
A kiadó hivatalában – PRESSXPRESS Bt. 1037 Budapest, Vörösvári út 119-121 – hétköznapokon személyesen is megrendelheti a lapot.

Lapunk egyes számait megvásárolhatja:

- az **Írók Könyvesboltjában** (VI., Andrassy út 45.),
- a **FUGA Budapesti Építészeti Központ könyvüzletében** (V. Petőfi Sándor utca 5.),
- a **Budapest Antikváriumban** (IX., Üllői út 11-13),
- a **Litea Könyvesbolt és teázóban** (I. Hess András tér 4.),
- A **BUDAPEST kiadóhivatalában** (III., Vörösvári út 119-121).

FORGASSA, OLVASSA, ÉLVEZZE Budapest polgárainak egyetlen lapját, a **BUDAPESTET!**
Ezer előfizetőnk, ötezer olvasónk üzeni: **NEM FOGJA MEGBÁNNI!**

480 Ft

fotó: Sebestyén László

A Redout rekonstruált csillárja Terézváros plébániatemplomában

9 771785 590000 15001